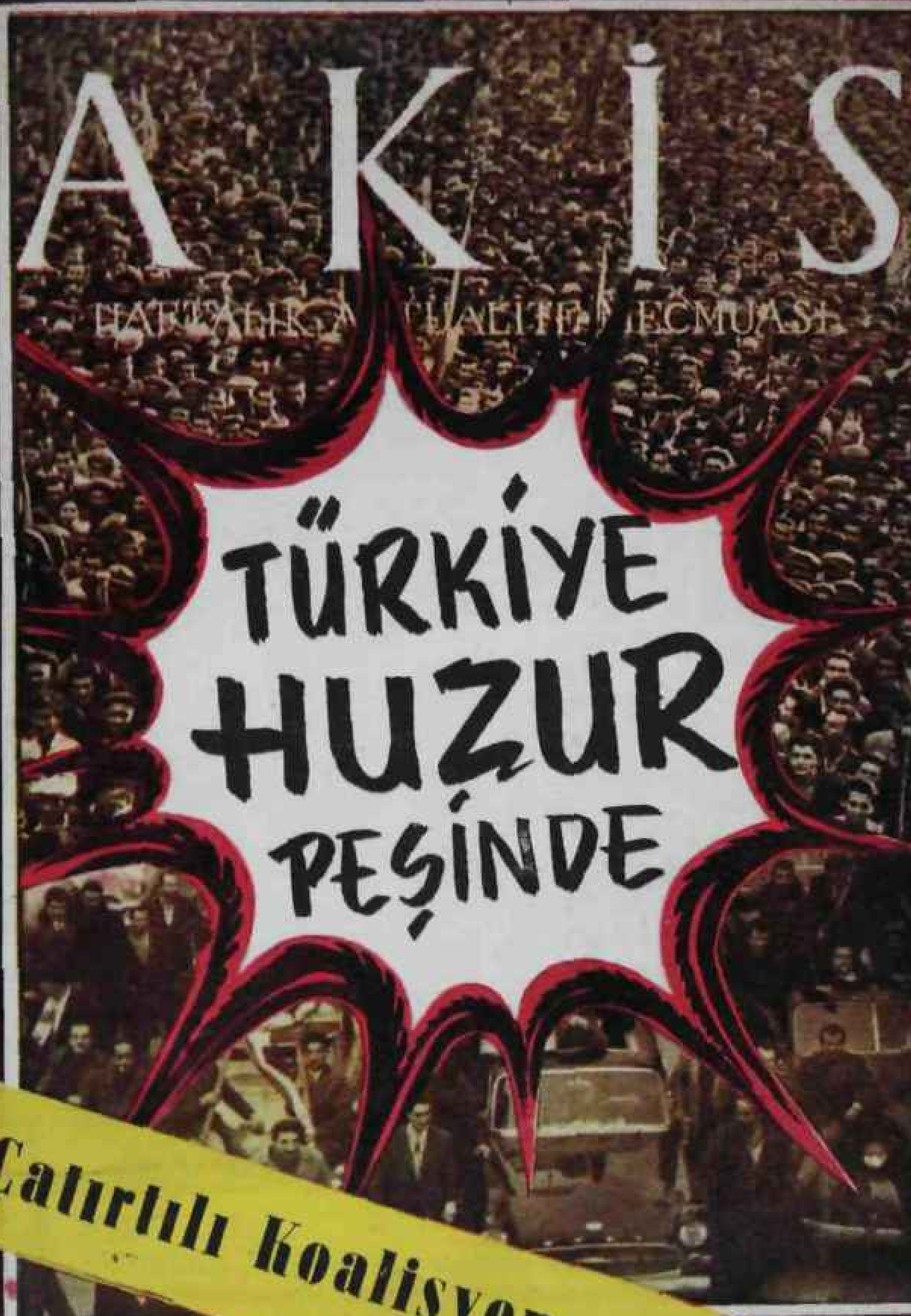
AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

FİATI 1 LİRA

ŞİDDETLİ
BAŞ
AĞRILARINA
KARŞI
GRİPİN
başarı ile
kullanılır!
GRİPİN
KININLI
GRİPİN
GRİPİN
4-29
GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

A K İ S

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 2, Cilt: XXIII, Sayı: 393

Yazı İşleri:
rüzgarlı Sokak No: 15
Tel: 11 89 92
P. K 582 Ankara

İdare :
Rüzgârh Sokak No: 15
Rüzgarlı Matbaa
Tel: 10 61 96

Başyazar
Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve Müessese Müdürü,
Mübin TOKER

Yazı İşlerini fiilen idare eden Mesut Yazıişleri Müdürü
Kurtul ALTUĞ

Karikatür :
TURHAN

Fotoğraf:
Hüseyin EZER
Associated **Press**
Türk Haberler Ajansı

Klişe
Doğan Klişe

Bu mecmua Basın Ahlak yasa sına uymayı taahhüt etmiştir

Abone şartları:
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira

İlân şartları:
Santimi: 20 lira
8 renkli arka kapak : 1.500 TL.

İlân işleri:
Telefon: 106196

Dizildiği yer :
Rüzgarlı Matbaa

Basıldığı yer :
Güneş Matbaacılık T.A.

FİYATI : 1 LİRA
Basıldığı tarih: 7.1.1962

Kapak resmimiz
Meselemiz
Huzur

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Şu anda Türkiyede çeşitli gruplar, çeşitli fikir ve inanç sahipleri, çeşitli şahsiyetler vaziyet almakla meşgul bulunuyorlar. Sadece ihtilâl geçirmiş olan değil, aynı zamanda bir gelişim içinde bulunan Türk Toplumu için bunun şaşılacak bir tarafı yoktur. Yolunu arayan her memlekette olduğu gibi Türkiyede de değişik temayüllere sahip aydınlar liderlik görevlerini yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

Böyle durumlarda, en dinamik, en mütecanis, en ziyade hareket kabiliyetine sahip zümreler aşırı olanlardır. Belki de bu, bir fanatizmin tabii neticesidir. İnsanlar ancak "iman kuvveti" ile aşırı sağcı veya aşırı solcu olabilmektedirler. Türkiyedeki hareket, bunun bir istisnasını teşkil etmemektedir. Yayın organlarına da malik sağ ve sol düşünce salikleri en kata barajlarla birbirlerinden ayrılmaktadırlar ve birbirlerine karşı amansız düşmanlık gütmektedirler. Bunun, şimdiye kadar bir zararı görülmemiştir. Her iki taraf ta karşı grubu "1 numaralı toplum düşmanı" ilân etmiş olmakla beraber, aslında toplum içinde mevcut cereyanları su yüzüne çıkarmakla büyük bir hizmet yapmaktadırlar. Tıpkı buz dağları gibi, sosyal cereyanların da su altında kalan tasımları tehlikelidir. Yoksa, görülen aysbergler şimdiye kadar bir felâkete yol açmamıştır.

Ancak, bu davranışlar karşısında iki aşırı cenahın dışında bulunan ve aslında milletin büyük kütlesini teşkil eden zümrenin bir fikir, politika, yayın organı ve en mühimi aksiyon etrafında toplanması zamanı gelmiştir. Samimi veya ticarî fanatikler dalma, toplumun en gürültücü ekalliyetini teşkil etmişlerdir. Leninin "Bize bir ihtilâlciler teşkilâtı veriniz, Rusyanın altını üstüne getiririz" sözü, boşuna söylenmiş bir söz değildir. Gürültücü ekalliyetler, eğer ekseriyeti teşkil eden geniş zümreler organize olamazlarsa, bir müşterek vaziyet alamazlarsa, ortak oldukları inançları ve medeniyet anlayışını savunmak için gayret göstermezlerse bir "ihtilâlci teşkilâtına sahip gürültücü ekalliyetlerin "altı üste getirme"den zorluk çekmedikleri bir gerçektir. Yalnız Rusyada bolşevikler değil, İtalyada faşistler ve Almanyada naziler hep bu usülle iktidarı ele geçirmişlerdir ve toplumlara kendi inançlarının, telâkkilerinin ve Hayat anlayışlarının damgasını basmışlardır.

Türk toplumunda bir gerçek olan gerici, sağ fikirler demokratik nizamdan faydalanarak mevcut kuvvetlerini daha sesli hala getirmişlerdir. Simdi bunların karşısına, ilericilik etiketi altında solcu fikirler, ilk defa olarak organize halde çıkmaktadırlar. Bu ikincilerin aydın çevrelerde moda haline gelmiş bulunması karşısında kayıtsız kalmak imkânı yoktur. Memleketin realitelerini terennüm suretiyle gelişen yeni cereyan, bu realiteleri en kör"gözlere sokmak suretiyle inanılmaz önemde görev görmüştür. Ama bu realitelerin dertlerine şifa diye sunduğu iksirler, toplumumuzun içinde bulunduğu şartlar itibariyle ve bir takım tecrübeler muvacehesinde böyle realiteleri görmeyenlerin, görmek istemeyenlerin inatçı mukavemetleri derecesinde tehlikeler taşımaktadırlar. Eğer memleketteki kudret dengesi göz önünde tutulursa ve "vurucu kuvvet"e hakkı olan prim tanınırsa aşırı sağın uzayıp kısalması şansı mahdut olmasına rağmen, öteki, solcu fikirlerin kendilerine mükemmel vasat bulduklarını inkâr imkânı yoktur.

Aşırılıkların ve ucuz edebiyatın cazibesine iltifat etmeyen AKİS'in bu konulardaki tutumu okuyucularının malûmudur. Bu sayımızda, YURTTA OLUP BİTENLER kısmımızda "Toplum" başlığı altında, son hareketlerin hikâyesi vesilesiyle duruma gözler önüne sermeye çalışıyoruz. Söylemek istediğimiz, iki uç cereyanın ortasındaki büyük grubun eğer aynı dinamizme sahip olmazsa ve fikirlerini savunmakta eş cevvaliyet göstermezse mutlaka sular altında kalacağıdır. Gelişen hareket öğrenildiğinde ve Türk toplumunda büyük yeniliğin ne olduğu farkedildiğinde tedbir arama gayretleri gecikmeyecektir. AKİS, bu hâdiseye parmağını basan ilk yayın organı olarak görevini bir defa daha yapmaktadır. AKİSin bu yoldaki gayretleri devam edecek ve aynı inançlara sahip kuvvetler mutlaka toplanacaklardır, toparlanacaklardır.

Bugün, Türkiyenin büyük meselesi budur.

Saygılarımızla AKİS

Cilt: XXIII, Sayı: 393

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

8 OCAK 1962

YURTTA OLUP BİTENLER

Türkiye Büyük Millet Meclisi Binası
Baskıların en hayırlısı: Umumi efkârınki!

Millet

Hakkın sesi

Türk umumi efkârı, bu haftanın sonunda, temsilcileri üzerinde bir büyük zafer kazanmış bulunuyor. "Eğer isterlerse Halifeliği dahi geri getirebilecekleri" yolundaki zihniyete kurban olarak yola çıkan her partiden milletvekili -itiraf etmek gerekir ki Ödenek Hâdisesine temel teşkil eden Maliye Komisyonunun raporu ittifakla alınmıştır - pek kısa bir zamanda, umumi efkârın temayülüne aykırı istikamette tek adım atamayacaklarım anlamışlardır. Partiler ve partililer arasındaki fark, ayılma süresidir. Evvelâ bir kısım C.H.P. liler, sonra C.H.P. nin tamamı, müteakiben C.K.M.P. liler ve Y.T.P. liler, nihayet A.P. Grubu içindeki realist topluluk duvarları kafa darbeleriyle yıkmak imkânının bulunmadığını kavramışlar ve basiret yolunu tutmuşlardır. Son "alaturka kurnazlık" gayretleri de mutlaka hüsrana uğrayacak ve halkın sesinin, hele bir demokraside yüzdeyüz hakkın sesi olduğu gerçeği bir defa daha belirecektir.

Türk toplumunun, bilhassa her memlekette olduğu gibi Türkiyemizde de bu toplumu sevk ve idare eden aydın çevrelerin son iki hafta içinde geçirdiği imtihan gerçekten başarılı olmuştur. Daima, okuyup yazma bilenlerinin azlığı başa kakılan Türk toplumu, temsilcilerdi alınmasına yol da açmış bulunsa, tesirli davranışıyla milli İradenin sembolü Meclisi milli iradeye ram etmiştir. Memleketin bir ucundan ötekine ve bütün zümrelerine şamil olarak gelişen pasif protesto hareketi akis bulmuştur ve temsilciler böylesine açık bir temayüle karşı gelemiyeceklerini anlamışlardır. Aslında bunda, milletin tamamının olduğu kadar temsilcilerinin de iftihar payına yer vardır. Geçmişten ibret alınmadığı endişesine hak verdirecek bir takım direnmelere rağmen, Ödenek Meselesinin vardığı netice durumun pek de böyle olmadığını göstermiştir. Bundan evvelki Meclislerin kendilerinde tevehhüm ettikleri kudretin bunları nereye götürdüğü gerçeği, sonda, İkinci Cumhuriyetin Ok Meclisine iz'an, akıl ve basireti hakim kılmıştır.

Haftanın, hâdiseyle alâkalı eğlenceli yanı, Kayseriyi ziyaretten dönenlerin başkentte anlattıklarıdır. Düşük iktidarın bahtsız ve ihtiyatsız söz sahipleri, ziyaretçilerine, yeni millet temsilcilerinin Ödenek Meselesini yaratmakla düştükleri hatayı belirtmişler, bunu şikâyet konusu yapmışlardır. Kayseri sâkinlerinin tenkitleri, bir Meclisin umumi efkârın böylesine hassas olduğu bir meselede politik hareket etmemesi noktasında toplanmıştır. "Millet ve umumi efkâr ödenek konusunda tepki gösterirken ısrar neden? Nedir bu ihtiyatsızlıklar?" sözleri, artık milletvekili olmayan ve dolayısıyla bu ödenekleri almaları bahiskonusu bulunmayan eski milletvekillerinin, eski ödenek sahiplerinin başlıca temasını teşkil etmiştir.

Durumun en garip olan tarafı budur: Bugün, ödeneklerin aşırı hale getirilmesini samimiyetle doğru bulmayanlar, dün bu yoldaki tenkitlere kulak tıkayan, sırt çeviren kimselerdir. Çünkü bunlar şimdi Mecliste değillerdir. "Meclis dışı kütle" içindedirler. Bugün ödenekleri aşırı hale getirmek isteyenler ise, dün bu çeşit davranışlar karşısında tenkit sesini yükseltmiş olanlardır. Çünkü bunlar şimdi Meclistedirler ve adına "milletvekili" denilen -yakasındaki parti rozeti ne olursa olsun- sınıfın mensuplarıdırlar.

Haftanın İçinden

İnsan Faktörü

Metin TOKER

Türkiyenin, İnönü Kabinesinde aradığını gereği derecesinde bulduğunu söylemek imkânı, bilmiyorum var mı? Varsa bile, bunun pek zor olduğu muhakkaktır. Halbuki, şurası gerçektir ki, iş yapma bakımından İnönü Kabinesine bir kusur bulmak kabil değildir. Hükümetin çalışmalarını yalandan takip edebilecek mevkide bulunanlar için, bundan başka bir şeyin yapılamayacağını söylemek vicdan borcudur. Ama bu, Türkiyenin, İnönü Kabinesinde aradığım bulmasına yetmiyor.

Neden?

Sebep, basittir. Hükümet, bir demokratik sistem içinde insan faktörünün taşıdığı önemi müdrik görünmüyor. İnsanı, onun beşeri yapısını, zaaf ve ihtiyaçlarım, meraklarım ve endişelerini kaale almıyor. Bunları tatmin etmeden hiç bir şey yapamayacağını, hiç bir çarkı harekete getiremeyeceğini, bütün meselelerin en mükemmel hal çârelerini bulsa memlekete iki arpa boyu yol katettiremeyeceğini farketmiyor. Belki de bu, "İktidarda İsmet Paşa"nın şimdiye kadar hep, bir kapalı sistem içinde çalışmış olmasının, insan faktörüne önem vermenin iktidarlar için demagojik davranış olduğunu sanmasının, gürültü patırdıdan hoşlanmamasının neticesidir. Ne yapanınız ki Demokrasi, belirli icapları olan bir rejimdir ve bu icapların birincisi, insan gaktörüyle günü gününe, saati saatine alakalanmak, onu canlandırmanın yolunu bulmaktır.

Yaşadığımız dünyada, bir mesele için hâlâ çeşitli hal tarzları bulunduğunu iddia etmek imkânı kalmamıştır. Akıl için yol bir olduğu gibi, dâvaların 'çözüm çâresi de arlık aşağı yukarı tektir. Zaten bu yüzdendir ki belirli sistemler içinde çeşitli cereyanlar birbirlerine gittikçe yaklaşmaktadır. Alman sosyalizmini alman Iberalizminden ayırmak, ikiz kardeşler arasında tefrik yapmak kadar zordur. İngilteredeki Muhafazakâr Parti derecesinde sosyalist temayüllü bir siyasi teşekkül ise, pek çok Az Gelişmiş Memleketin arayıp ta bulamadığı nimettir. İskandinavyadaki sosyalist partilerin ise, liberallerden farkı nedir, mutlaka pertavsızla bakmak lâzımdır.

Batı sistemi içinde durum budur da, öteki cephede gerçek başka türlü müdür? İşte, bir komünist parti Rusyada var, bir komünist parti Çinde var, bir komünist parti Yugoslavyada var. Kâğıt üzerinde doktrinleri aynı, prensipleri aynı. Ama, üzerine eğildikleri meselenin hususiyetine göre tavır takınıyorlar. Bu yüzden de, Batıda aynı meselenin üzerine eğildiklerinde birleşen partiler derecesinde, bunlar değişik meselenin üzerine eğildiklerinde ayrılıyorlar. Bugün, siyaset ayrılığı parti ayrılığı değildir. Sistem ayrılığıdır. Sistemleri ise, insan faktörünü telakki tarzı birbirinden farklı kılmaktadır.

Bu karışık görünen lafları, belki bir misalle aydınlatmak kabildir. Türkiyede tek insan yoktur ki, milletçe daha fazla çalışmadığımız takdirde, yani iş gücümüzü verimli kılamazsak kalkınma imkânımızın olmadığını bilmesin. Bu yüzdendir ki, İhtilâlin ilk gününden bu yana memleketin idarecileri çalışmamız lüzumunu haykırmaktadırlar. Türkiyede demokratik bir idare bulunsa da çalışmamız lâzımdır, faşist idare de, komünist idare de.. İdarelerin arasındaki gerçek fark, bunu temin için kullanacakları çaredir. Nitekim, bir değişik hükümet etme sistemine hevesli görünen bizim meşhur 14'ler, her kapalı sistemde olduğu gibi "Seferberlik" kelimesine sarılmışlardı ve bir "Çalışma Seferberliği"ni ilânın hazırlıkları içindeydiler. Aynı şekilde, "Ülkü ve Kültür Birliği" de millete, faşist idarelerin aşıladıkları neviden şevk, iman ve aşk aşılayacak, Türkiye marş nağmeleri ve boru sesleri arasında çalışmaya koyulacaktı. Bu usulü reddettik. Ama bu, çalışma lüzumumuz ortadan kalktı mânasına gelemez.

Bir Hükümet, kendi bünyesi içinde karınca gibi çalışsa ve en basiretli yolu tutsa dahi, bir fildişi kule içine saklanınca Memlekette hareket yaratabilir mi? Halbuki herkes bilmektedir ki özlediğimiz bereket, bu hareketin neticesi olacaktır. Milletçe yakamızdan tutulup silkinmemize lüzum varken, neredeyse biz, millet olarak Hükümeti yakasından tutacağız ve silkeleyip kanına biraz hararet, adalelerine, canlılık, diline belagat vermeye çalışacağız.

Bir kapalı sistem içinde, Hükümetin sesini fazla duyurmasına ihtiyaç bulunmayabilir. Umumi efkâra hitap eden bütün vasıtalar o sistem içinde Hükümetin elinde bulunduğuna göre millete sâdece arzulanan haberler işittirilir ve bir ruh haleti vatan sathında muhafaza edilebilir. Bırakınız ki nazilerden bolşeviklere ve faşistlerden Nasırlara, kapalı sistemler içinde süratli hamleler yapmak isteyenler herkesten fazla gösterişli davranmışlar, bir yapılanı bin ilân etmişler, ateşin üzerindeki külleri kaldırmışlar ve kendi ruhlarındaki sıcaklığı insan denilen o güçlü âletin yüreğine akıtmaya çalışmışlardır.

Açık sistemlerde, herkes aklına gelen her şeyi söylerken bir sfenks sessizliği içinde kalan Hükümet sâdece karışıldığın devamını, zihinlerin bulanmasını, endişe yılanlarının çöreklenmesini sağlıyor demektir. Böyle bir tutumdan, memleketin ne kazanacağım kestirmek imkânı yoktur. Hele bu memleket bir durgunluğun, hareketsizliğin, bekleyişin içindeyse ve işlerin süratle açılmasına, canlılık duyulmasına, dinamizme ihtiyaç varsa susmakla, meselelerin üzerine ne şekilde eğilindiğini söylememekle, insan faktörüne önem vermemekle başarı kazanmak kabil değildir. Meşhur buhrandan sonra Amerikada işbaşına gelen Roosevelt'in hangi metodlarla ve ne kadar gürültüyle çalıştığı hatırlanırsa açık sistemlerin bu en büyük hususiyeti ve icabı da göz önüne getirilmiş olur. Bu çalışma tarzını Boosevelt gibi bir adamın farfaracılığı, reklam merakı, çalımı ve gösteriş aşkı ile izah etmeye kalkışmak pek basit bir davranış olur.

İnsan faktörü! Demokratik idarelerde onun kendiliğinden, sadece manevi telkinlerin ve gıdaların neticesi, hiç bir zorlamaya lüzum kalmaksızın harekete geçmesidir ki iktidarları başarıya ulaştırır veya bunun sağlanamaması başarısızlığa sevkeder. En yeni misal en yalanımızda bulunan misaldir. Türkiye, donmuş halde tekliyor. Buzlar Hükümet, bilhassa onun Başkanı tarafından çözülmedikçe, İnönü demokratik bir iktidarın icaplarına uymadıkça, vatandaşlara istikbale güvenerek çalışmaya koyulmaları için şevk, iman, güven vermedikçe Hükümet kendi dar çevresi içinde ağzıyla kuş tutsa bunun ne millete, ne memlekete iki paralık faydası olacaktır ve bir gün her şey çöküp yerini kaosa bırakacaktır.

Koalisyon

Çatırdılı bina

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün, "Ödenek Meselesi"nin son perdesini seyretmek üzere Meclise gidenler bambaşka bir piyesin sahneye konmasına şahit oldular. O gün öğleden sonra, gözler önünde eski D. P. iktidarının bilhassa son yılları ile son Meclislerinin hali canlandı ve itiraf etmek gerekir ki bir yandan Koalisyonun istikbali, diğer taraftan memleketi bekleyen yeni hadiseler karşısında tüylerin diken diken olması önlenemedi. Allahtan ki hadiseler bitip koridorlara çıkıldığında ve zihinlere sükunet gelip sinirler yatıştığında meselenin izam edilecek tarafı bulunmadığı görüldü ve Koalisyonun iki kanadının da olup bitenlerden son derece üzgün olduğu farkedildi. Nitekim, hâdiseden hemen sonra Meclisteki bir odada, kapalı kapılar arkasında, evvela ikili başlayıp -Başbakan İsmet İnönü ve A. P. Grubu Başkanı Kadri Eroğan- sonra üçlü -Üçüncü adam: C. H. P. Grubu Başkan Vekili İbrahim Öktem- devam eden toplantıda koalisyonun mutlaka ve her ne pahasına olursa olsun devamı noktasında İttifak hasıl oldu.

Doğrusu istenilirse o cuma *günü,* Başkanlık kürsüsüne bir defa daha A. P. nin D. P. den müdevver Ordu milletvekili Refet Aksoyun Başkan Vekili sıfatıyla çıktığını görenler midelerinde bir ekşilik hissetmekten kendilerini alamadılar. D. P. ekolünün bu mümtaz siması, idare ettiği celseleri dejenere etmekte ancak Agâh Erozanın veya İbrahim Kirazoğlunun -ikisi de Yassıadada idama mahkûm olmuşlar, cezaları sonradan M. B. K. tarafından müebbet hapse çevrilmiştir- gösterebileceği mükemmeliyeti göstermektedir. Bir defa Refet Aksoy idaresizdir. Sonra, taraf tutmaktadır. Nihayet hissidir. Bu üç faktör bir tek şahısta bir araya gelince, celselerde boğaz boğaza gelinmesinin şaşılacak tarafı kalmamaktadır. Nitekim, o cuma günü de esef verici hâdiseler esef verici hâdiseleri takip etti ve Başkanın duruma hakim olamaması yüzünden sinirler bir defa gerilince her şey çığırından süratle çıktı. O kadar ki, bir ara gündemin görüşülen maddesinin Milletvekilleri Ödenekleri ile alakalı bulunduğuna inanmak imkânı ortadan kalktı ve sanki bir yanda C. H. P. liler, öteki tarafta D P. liler 27 Mayısın tartışılması bahis konusuymuş gibi bir hava gösterişli parlamento binasının büyük toplantı salonuna hakim oldu. Bu hengâme arasında renkli tek tuş, petrol rengi tayyörü içinde alımlı Neriman Ağaoğlunun, kocasının nasılsa, dışarda kalmış eski ideal arkadaşı, ziyadesiyle meşhur Ahmet Gürkanla birlikte, 27 Mayıs hareketinin mânası belirtildiğinde -yani, gayrımeşru bir kötü İktidara karşı yapıldığı gerçeği söylendiğinde-nazik ellerini tahta sıranın üzerine pek sinirli, pek celalli tarzda vurmasından ibaret kaldı.

Ama cereyan eden sahne, her halde Koalisyona fazla bir fayda sağlamadı.

Beliren cereyanlar

Meclis, bilhassa C.H. P. Grubunun dışındaki Grupların ekseriyeti işin başında sinirli davrandılar. Bu Gruplar, ödeneklerin yükseltilmesine taraftar olan Gruplardır ve bunu sâdece maddiyat bakımından ele almamaktadırlar. Yoksa, doğrusunu söylemek lâzım gelirse, mücerret paranın bahis konusu olduğu hallerde zamcılara katılacak pek çok C. H. P. milletvekili vardır. Ama, bilhassa A. P. nin ve onun yanında bir kısım Y. T. P. lilerle bazı C. K. M. P. İllerin gayesi Kurucu Meclisin tasarruflarını tanımamak, onu küçük düşürmek, 27 Mayısı gölgelemek, Menderes iktidarını temize çıkarmak, -ellerinden gelirse- ona karşı olan milli darbeyi mahkum etmektir. Nitekim, asaplar gerilip te yüreklerdeki hisler boşaltılmaya başlandığında derdin bu olduğu pek açık şekilde görüldü. Mecliste bir grup vardır ki, bu grup 27 Mayıs ile ıskat edilenlerin suçluluğuna inanmamaktadır, o

Ahmet Gürkan

Dışarda unutulmuş

Neriman Ağaoğlu

Müşkül pesent bir hanım

Kulağa Küpe

Üzüm üzüme

baka baka..

Tıp Aleminin esrarını muhafaza eden büyük illeti, kanser var ya, bizim eski Demokraflar nihayet onun sırrını da çözdüler. Gazeteleri, büyük manşetlerle ilân ediyorlar: Tevfik İleri "Kanser olmamın sebebi, arkadaşlarıma yapılan işkencelerdir!" buyurmuş.

Gerçi rahmetlinin "1 Demokrait 100 Halkçıya bedeldir" tarzındaki teşhisleri, "D.P. 2000 yılına kadar iktidarda kalaklaktır" tarzındaki kehanetleri ziyadesiyle meşhurdur ama, insanın gene de aklı takıl yor. Tevfik İleri, kanserden ölen tek kimse değil. Sevimli Faik Ahmet Barutçuyu da biz kanserden kaybetmiştik.

Sakın onun kanser olma sebebi de, millete, bizzat Tevfik İleri ile ideal arkadaşları tarafından yapılan işkenceler olmasın?

iktidarı gayrameşru saymamaktadır, bilâkis, onun başına geleni "siyasi kaza" sanmaktadır ve bu "haksızlık"ı, bir punduna getirip düzeltmeyi asıl hedefi bilmektedir. Af diye tutturulmasındaki sebep, bu grubun affı bir atıfet değil, hak ve hata tamiri sayması neticesidir. Ancak "geri kalan cezaların çektirilmesine lüzum kalmamıştır" şeklinde tecelli edebilecek bir affın zamanı geldiğinde "af, bütün neticeleriyle tahakkuk ettiğinde bir mâna ifade eder" diye bunu dahi geciktirecekler bu grup olacaktır. Nihayet, Mecliste "D. P. İktidarı bir gayrımeşru iktidardır" deme hakkım kimseye tanımamak niyetinde bulunanlar aynı şahıslardır.

Haftanın sonundaki o gün, sinirler gerilip te sükûnet kaybolduğunda ve kontrolsuz sözlerin söylenmesine başlanıldığında bu çeşit tiplerden bol miktarın A. P. Grubu içinde mevcudiyetinin hissedilmesi Koalisyon konusunda ümitsizliğe yol açtı. Bu yüzdendir ki celsenin sonlarına doğru İsmet İnönüye haber salınarak Meclise gelmesi sağlandı ve Başbakan, toplantının sonunda hem A. P. Grubuna hem de bazı üyelerinin tahrikçi roller oynadığında şüphe bulunmayan C H. P. Grubuna en sert, en kati ihtarım yaptı, Gruplar kendi aralarında geçinemedikleri takdirde partilerarası bir işbirliğinin sürdülemeyeceğini bildirdi.

Haksız hiddet

Ödenek Meselesi, bilhassa umumi efkâr önünde bilinen şeklini aldığından bu yana, Anayasayı zorlayabilecekleri hayaline kapılan A. P., Y. T. P. ve C. K. M. P. mensupları C. H. P. ye karşı hiddet duymaktadırlar. C. H. P. liler bu meselede en önce ayılmışlar, umumi efkâr önünde kendilerini şaibeden kurtarmışlardır. Halbuki bilhassa A. P. liler ve "tarihî şahsiyet" payesi kazanmış Esat Kemal Aybar dolayısıyla Y. T. P. Ular, nihayet bir kısım C. K. M. P. liler, sırf inatları yüzünden okkanın altına gitmişler, millet nazarında damgalanmışlardır. Şimdi, bunun müsebbi bi diye, -kendi gafletlerini görecek yerde- ya Basım, ya da C H. P. yi suçlamaktadırlar. C. H. P. içinde, başlarına gelecek olanı vakt-i zamanında kendilerine haber vermiş olan Suphi Baykam ise bilhassa bu nefretin sebebini teşkil etmektedir. Hele, Anayasa zorlayıcılarının umumi efkârın çok şiddetli tepkisi karşısında tersyüz etmeye mecbur kalmış olmaları, yelkenleri suya indirmeleri yüreklerindeki infiali daha da arttırmıştır.

Bitirdiğimiz haftanın sonundaki celse açılmadan önce bir insaflı A. P. li, koridorda rastladığı bir gazeteciye şunları söyledi:

"— Nasreddin Hocanın hikâyesi meşhurdur. Hani, Hoca bindiği dalı kesiyormuş ta yoldan geçen biri kendisine düşeceğini söylemiş. Hoca da, düşünce, yeldirmesininin eteklerini topladığı gibi yolcunun peşine takılmış ve ondan ne zaman öleceğini de öğrenmeye kalkışmış. Öyle ya, düşeceğini bilen adamın öleceğini bilmemesine imkân mı vardır?

Şimdi, bizim Grupta bazı arkadaşlar Hocaya benziyorlar, üstelik onlar, kendülerine düşeceklerini söylemiş olanları kendilerini düşürmüş olmakla itham ediyorlar. Bari, müzakereler dejenere olmasa.."

Halbuki, Başkan Refet Aksoy olunca, her şey süratle çığırından çıktı.

İhtiyatsızlığın şahikası

O gün yapılmaması gereken şey, konunun dağılması ve sözün Ödenekler Meselesinin dışına taşmasıydı. Bir basiretli Başkan bunu

A.P. nin baş belâları

Basın âleminde, aynı temayülün, aynı zihniyetin ve aynı edebiyattın şampiyonu bir kaç yayın organı birden fışkırmış bulunuyor. Bunların hepsi, seçim öncesi Son Havadisinin parlak kaderinden doğan bir gıptanın, hevesin neticesidir. O Son Havadisin, bugünkü değil, eski idarecilerinin elindeyken, seçimleri takiben, yükselişi sırasındaki hızına aş bir hızla düştüğü unutulmuştur. Yahut, yeni gazetelerin hazırlıkları henüz bu sukut bugünkü korkunç halini almadan yapıldığından dönüş imkânı bulunamamıştır. Sebep ne olursa olsun, tek başına çıktığı sırada ve belirli şartlar altında Son Havadisin topladığı o kuyucu kitlesini şimdi bol sayıda yayın organı paylaşmaya çalışacaktır.

Bundan, A. P. nin ve onunla birlikte Kayseridekilerin büyük zarar göreceği hususunda hiç kimsenin tereddüdü olmamalıdır. Zira yeni organlar, en fazla bağıranın, en aşırı yayın yapanın en fazla müşteriyi kendi tarafına çekeceği inancı içinde azdıkça azacaklar, ve bütün hudutları aşarak az zamanda hem kendi başlarım, hem taraftarı göründükleri teşekkül ve şahısların başını yiyeceklerdir. Memleketin havası seçimlerden bu yana çok değişmiş olduğundan, arzulanan miktarda 25 kuruş açılan kasalara buna rağmen dolmayacak ve o hayallerin gerçekleşmemesi şiddet dozunu arttırdıkça arttıracaktır. Bugünkü rejimin Basın Hürriyeti anlayışı her şeyden çok bir büyük müsamahaya dayandığından bu davranışın freni de olmıyacaktır. Olacak olan şudur: Bu yayınların, karşısında cephe alacakları hareketin ismiyle söyleyelim: 27 Mayıs hareketinin muharrik kuvvetleri koparılacak yaygara üzerine en kısa zamanda toplanacaklar, kenetlenecekler ve a ruhu eski ateşiyle yaşatmaya koyulacaklardır. Böyle bir halden A. P. nin bir fayda bulacağını sanmak bir hayaldir. Nitekim, ilk yayınlar bu ihtimalin bir kehanet olmadığını göstermiştir. Şiddetli tepki kendini birden hissettirince, hiç şaşmamak lâzımdır.

Zira rüzgâr eken, mutlaka fırtına biçer.

yapabilirdi ve ters laflara-iki taraftan da söylenilenlere- mani olabilirdi. Halbuki Refet Aksoy, buna mani olmadı, teşvik etti. Sinirler bir defa gerilince de, Meclisteki bir tuhaf ekseriyet, tıpkı eski Meclislerin Demokrat ekseriyetleri gibi kendi taraftarlarını mutlaka konuşturmak, karşı tarafı konuşturmamak, konuşma fırsatı bulursa sıra vurma suretiyle susturmak yolunu tuttu ve u mumi efkârdan bir yeni -ve gene kocaman- sıfır aldı. Refet Aksoy, kendi yarattığı bu durum karşısında büsbütün şaşırdı. O kadar ki, sağ yanında oturan A. P. li gözlüklü kâtip, kendi arzuladığı hatipleri kürsüye davet etmeye bile başladı! **Söz** sözü açtı, ödenek Meselesi bir Kurucu Meclisin şerefi ve itibarı halini aldı, tabii doğru sözleri isteristemez C. H. P. liler söylediler, ötekiler hırs içinde İhtilâl aleyhtarlığı yaptılar ve bir çuval inciri berbat ettiler.

Ancak, her musibetin getirdiği bir de ibret dersi vardır. Şimdi, A. P. nin ve C.H.P. nin idarecileri, bugüne kadar temin etmekten kaçındıkları "Gruplar arası temas"m ve işbirliğinin lüzumunu tamamen kavramış haldedirler. Bilhassa A. P. liler, Ödenek Meselesinde C. H. P. ile anlaşmamış olmanın neticesini görmüşlerdir. Buna mukabil C. H. P. liler de, karşı tarafın hislerini tahrik etmenin C. H. P. muhalefetteyken netice verdiğini, fakat Genel Başkanlarının başkanlık ettiği bir koalisyonu eğer torpillenmek arzulanmıyorsa daha dikkatli davranmanın, sözcülerini daha basiretli seçmenin faziletini anlamış haldedirler.

Hükümet

Pabuç bırakmayınca...

Tevfik İleri öldüğü zaman, acıyanlar ve umursamayanlar yanında bir başka zümre daha oldu: Endişelenenler. Her ölüm, bir cenaze demektir. Cenazelerin ise, gözleri dönmüşler veya politika hesapları yapanlar elinde ne hale geldikleri "Lütfi Kırdar Hâdisesi" ile sabittir. Endişelenenler, bilhassa "alâkalılar" arasından çıktı. Bunlar, soluğu Başbakan İsmet İnönünün nezdinde aldılar. Tevfik İleri ölmüştü, ne yapmak lâzımdı?

İsmet İnönü, büyük bir sükunetle cevap verdi:

"— Adam ölmüş. Elbette cenazesi kalkacak. Bırakın kaldırsınlar.."

Başbakanın meseleyi karşılayış tarzı bir nebze sükûnet verdi ama, iş bununla bitmedi. Heri ailesine, cenazeyi istedikleri gibi kaldıracakları bildirildi. Halbuki bir çok kimse, hâdiseyi istismar konusu yapmak için fermada bekliyordu. Nitekim Başbakanın müsamahasını ellerini uğuşturarak karşıladılar. Ama, doğrusu istenilirse, evdeki hesap pek çarşıya uymadı.

Cenaze törenlerini siyasi gösteri fırsatı yapanlar, daha camide dayattılar: Tabutu, bir süre eller üstünde taşıyacaklardı. Tevfik İleri gibi bir zatın tabutunun eller üstünde taşınmasının iki tehlikesi vardı. Hu çekenler çıkabilirdi, yuh çekenler . çıkabilirdi. Durum, tekrar Başbakana duyuruldu. İnönü, yuh çekenlere emniyet kuvvetlerinin mâni olabileceğini, hu çekenlere ise aldırış dahi edilmemesi gerektiğini düşündü ve:

"— Ne İsterlerse, yapsınlar!" dedi.

Aslında, Başbakana sorulan bundan' ibaret kalmadı. Bir başka sondajla Başbakandan, "Eski Bakan İleri'nin cenaze töreni sırasında Hükümet olarak bir iştirakin düşünülebilip düşünülemeyeceği hususu öğrenilmek istendi. Hükümet, bir Koalisyon Hükümetiydi ve bunun bir kanadı A. P. idi ya. İnönü, A. P. lilerin istedikleri tavrı takınmakta serbest olduklarını bildirdi. Fakat Hükümet olarak hiç bir vaziyet bahis konusu değildi. "Peki, İlerinin Bakanlığını yaptığı bakanlıklar adına bir çelenk?" İnönünün bu suale de cevabı kesin oldu: Resmi hiç bir şey! Ama, bu bakanlıklardan adamlar çıkar, şahıslan adına çelenk gönderirler.. Bunun hiç bir mahzuru yoktur. Hattâ, şu veya bu Bakan işi gücü bırakıp tabut arkasına da takılabilir, o da, kendi bileceği iştir.. Nihayet, bu bir ölümdür ve Ölüm karşısında hiç kimseye "Neye böyle davrandın?" diye sual açılamaz. Böylece, Başbakanın hâdise karşısındaki tutumu Uç bir tereddüde mahal vermeyecek şekilde belli oldu: Tevfik

Tevfik İlerinin bayrağa sarın tabutu ve tabutu taşıyanlar

Vur diyince öldürdüler

İleri her hangi bir ölüdür. Ailesi ve yakınları ne isterlerse onu yaparlar. Fakat bu ölünün, resmi hiç bir sıfatı bahis konusu değildir. Bu ölü, bir "Türk büyüğü ölüsü" değildir. Nitekim, cenazeye Bakan olan bir tek A. P. 1i, Muhiddin Güven şahsen katıldı. Şahsı adına...

Azdıkça azanlar

İnönünün hâdiseyi karşılayıştaki genişliği öğrenildiğinde, cenazeyi gösteri haline sokmak isteyenler bir fırsatın karşılarına çıktığı zehabına kapıldılar. Başbakana akseden yeni talep, cenazenin İlerinin evi önünden geçirilmesi arzusu oldu. İlerinin evi, Sağlık sokakta, yani başkentin Ye nişehirinde, Sıhhiye denilen semtindeydi. Tabut bir süre eller üstünde taşındıktan sonra arabaya bindirilecek ve kafile Sıhhiyeden geçecekti, İnönü gene omuz silkti:

"— Ne isterlerse yapsınlar!"

Camide, oldukça büyük bir kalabalık birikmişti Bunlar, bilhassa Ankaradaki A. P. teşkilâtının başları tarafından derlenmişti. Bunların arasında Tevfik İlerinin dostları, arkadaşları, hemşerileri, tanıdıkları bir adacık teşkil ediyordu. Nitekim bunlar, cenazeye çelenkler de göndermiş lerdi. Çelenklerin arasında Kayseriyle alakalı bulunanlar ekseriyetteydi. Dikkati çeken çelenk, Milli Türk Talebe Birliğininki oldu. Tevfik İlerinin, gençlik yıllarında, henüz talebeyken bu teşekkülde birinci plânda bir yer işgal etmiş olması ve gerçekten dikkate şayan isim bırakmış bulunması M. T. B. nin Ankaradaki idarecilerini böyle bir harekete itmişti. Çelenk, o zamanlar gençlerin "Tevfik Ağabey" dedikleri idealist talebeyeydi. Yoksa, Yassıada hükümlüsüne değildi. Bu yüzdendir ki üzerinde "M. T. T. B." ibaresi bulunan kurdela "Kayseri arkadaşları", "Yassıada arkadaşları" ibarelerini taşıyan kurdelalar yanında hayli garipsendi.

Dost adacığının etrafını saran partili denizi daha camide taşkınlığa başladı. Aynı saatte başka cenazeler kalkıyordu. Bunlardan birinin sahibine Cumhurbaşkanı Gürsel çelenk göndermişti. Açıkgöz partililer bunu Tevfik İlerinin cenazesi önüne almaya kalkıştılar, fakat dişleri kesmedi. Daha ilk teşebbüste, o çelengin sahipleri "Size değil, o" diye kesip attılar. Ama, Emekli Sandığından bir memurun eşi için Emekli Sandığından gelen çelengi A. P. teşkilâtı tarafından derlenmiş kalabalık el çabukluğuna ve biraz da şirretliğe dayanarak kendi tarafına aktardı!

Tabut, ilk bildirilen merhaleye kadar eller üstünde, fakat, doğrusu istenilirse başkent halkının umursa-

Öküzün Boynuzları

Beyhan Çenkci

Günür birinde, bir partinin ya yın organlarından birinde o partinin kongrelerinden birine ait bir haber çıktı. Çeşitli hatipler söz almışlar, çeşitli konularda konuşmalar yapmışlardı. Parti bir muhalefet partisi olduğundan İktida tenkit edilmişti. Bu arada bir partili, karşı partinin en çok konuşan ve herkese en şiddetli hücumları reva gören bir kodamanına cevap vermiş, "onun zihniyetiyle dünyayı öküzün boynuzları arasında sanan zihniyet arasında fark yoktur" demişti.

Kodaman, müthiş kızdı. Bu ne demekti? Kendisi bir dehşetli iktidarın ön safında bulunsun, buna rağmen zihniyeti hakkında böyle bir lâf söylenebilsin! Daha fenası, yazılabilsin! Derhal gazeteyi dâva etti ve gazetenin genç yazı işleri müdürünü mesul sıfatıyla mahkemeye sevkettirdi.

Dâva pek uzan sürmedi. Kodamanın ideal arkadaştan bu çeşit dâvalara bakan küçüklü büyüklü mahkemelere kendi adamlarını, emir kullarını zaten yerleştirmişlerdi. Bunlar, şikâyetçinin adına bakıp cezayı basıyorlardı. Bunlar, şikâyetçinin adına bakıp cezayı tasdik ediyorlardı. Genç gazeteci ve avukatı bir parti kongresinde söylenmiş bu basit sözün hiç bir hakaret kastı taşımadığını, bir partinin organı için böyle bir cevabı yayınlamanın vazife olduğunu, üstelik şahsiyat yapılmadığım, sâdece bir zihniyetten bahsedildiğini, halbuki karşı tarafın neler ve neler söylediğini belirttiler. Ama devrin hâkimleri, Nuh dediler Peygamber demediler. Genç gazeteci bir yıl hapse mahkûm oldu. Cezasını lütfen 10 aya indirdiler. "Onun zihniyetiyle dünyayı öküzün boynuzları arasında sanan zihniyet arasında fark yoktur" sözünden, sâdece ama sâdece bu sözden dolayı tam 10 aya hapis! Temyiz, mutad veçhile mahkûmiyeti tasdik etti.

Bu arada genç gazeteci evlenmişti. Kendisi gibi gencecik, masum, hayatta eşiyle birlikte mesut olmaktan başka gaye taşımayan bir kızcağızla.. Evliliğin yirminci gününde, yeni kurulan yuvanın kapısına polis dayandı. Genç kadından kocanını istiyorlardı. Üç gün sonra adam hapishaneye, her çeşit suçtan yatan âdi mahkûmların arasına gönderilecekti ve 10 ay için üzerine demir kapılar sürgülenecekti. Ne genç adam, ne genç kadın gık dediler. Ne genç adam, ne genç kadın bir af için yalvar yakar oldular. Ama bir tesadüf, hapishaneye gideceği günün arefesinde o gazeteciyi o kodamanla bir kokteylde karşılaştırdı. Kodaman, dudaklarında hınç dolu bir tebessüm "Yatacaksın!" dedi. Sonra, izah etti:

"— Onlarla birlik olmanın, onlara alet ilk etmenin cezasını çekeceksin. Tâ ki, aynı yolda bulunanlar ibret alsınlar. Senin akibetin onlara ders olsun. Anladın mı?"

Gazeteci, dudaklarında istihfaf dolu bir tebessüm cevap verdi:

"— Yatacağım, Tevfik bey! Ama dünya, öküzün boynuzlan üzerinde değildir.."

Kodaman, Tevfik İleriydi. Genç gazeteci, Beyhan Cenkçiydi. Karşılaşma, D. P. Matbuat Ocağının açılışı vesilesiyle Ankara Palasta tertiplenen kokteylde cereyan etti. Beyhan Cenkcinin üzerine Ankara Merkez Cezaevinin kapılan 28 Mayıs sabahı Türk Silahlı Kuvvetlerinin süngüsüyle açıldı.

Evet, ölüleri rahmetle anmak lâzımdır. Ama, "Zavallı Tevfik İleri"ymiş! Haydi oradan, soytarılar!

maz nazarları altında getirildi. Orada, arabaya bindirilmesi gerekiyor* du. Emniyet temsilcilerinin buna hatırlatması üzerine tabutun etrafını saran küçük klik patırdıya başladı. Bunların bir kısmı "Şehidimizi vermeyiz" diye bağırıyor ve çıkmadığından dolayı pek üzgün oldukları hâdiseyi çıkarmaya çalışıyordu. Bu sırada, alâkalılar tarafından durum yeniden Başbakana duyuruldu. İnö nü:

"— Ne isterlerse yapsınlar.. Hiç umurumda değil. Bırakın adamları!" cevabım tekrarladı.

Keskin sirke

Emniyet kuvvetleri ısrar etmediler. Ama, gaye ortaya çıkmıştı. Takkenin düşüp kelin belirmesiyle birlikte cenazenin etrafındaki kalabalıkta bir azalma oldu. Kalanlar, daha ziyade A. P. teşkilâtının devşirme kuvvetleriydi. Bunlar ellerinin üstünde tabut, başkent halkının kayıtsız, batta istihfaf dolu nazarları altında Sağlık sokağa kadar yürüdüler. Tıpkı, perişan orduların yürüyüşünde olduğu gibi o yürüyüş sırasında da döküntü çok oldu.

Fakat, bir hâdisenin mutlaka çıkması için çalışılıyordu. Nitekim, bu yüzdendir ki tabut, Bayrak Kanununa aykırı olarak bayrağa sarılmıştı. Ancak, basiretli polis ve askeri kuvvetler bunu tabutun üstünden sıyırıp almak ihtiyatsızlığım göstermedi. Tertipçilerin aradıkları fırsatın bir türlü çıkmaması, tertipçileri üzüyordu. İlerinin evi önünde son şanslarını denediler. İstiklâl marşını söylediler, olmadı. Saygı duruşu yaptılar olmadı. Askeri ciplere yuh çektiler-bir takım ordu mensuplarının tartaklandıkları yalandır ve bu, öteki aşırı zümrenin sırf Orduyu tahrik için ortaya attığı bir balondur-, gene olmadı. Sâdece, kalabalık gittikçe azaldı, azaldı, azaldı.. O kadar ki, mezar başına gidildiğinde, camiye nazaran bir avuç insan tabut başında kalmıştı.

Tevfik İleri Edebiyatı" ertesi bir kaç gün eski Demokrat organlarda yürütülmeye kalkışıldı. Aman, efendim, bu ölü ne ölüydü! Methiyeler donatıldı, alkışlar tutuldu, ahlar ve vahlar çekildi. Tabii, "mezarı belli olmayan şehitler" den laf açılması da unutulmadı. Ama, beklenen karşı tepki gelmeyince bir haya) sukutu ölülerin dahi yağını çıkarmaya azimli güruhu pek üzdü.

Sâdece, Ankara savcılığı Bayrak Kanununa aykırı olarak bayraktan gelişi güzel şahıslara kefen yapma heveslilerinin yakasına yapıştı. Aa, ne görülsün? Sanıklar İleri ailesi mensupları değildi. A. P. teşkilâtı yürütücüleri içindeydi. Nitekim, bunlar hakkında takibata geçildi. Bir de, umumi efkâr yeniden infialle doğ ruldu ve bu "Menderes Bakanı"nın hafızalarda kalmış tadsız, biçimsiz ve sevimsiz hatırası isteristemez gözlerin önünde yeniden canlandı.

Hükümet sinirlerine yüzdeyüz hakim olunca, hâdise meraklıları sâdece ölmüş adama, Tevfik İleriye ettikleriyle kaldılar.

Dış Politika

Batının doğu komşusu

Bitirdiğimiz haftanın içinde, uzun yıllardan beri belki ilk defa olarak Türkiyede dış politika meselesi iç hâdiselerin üstüne olmasa bile seviyesine çıktı. İtiraf etmek gerekir ki buna, Sovyetlerin Ankaradaki girgin Büyük Elçisi Rijov sebep oldu. Onun Başbakan İsmet İnönüye yaptığı ziyaret ve o ziyareti takip eden söylentiler, hele bu söylentiler yayılınca başkentteki uyuşuk Amerikan siyasi mahfilinde vuku bulan silkinme, nihayet Amerika Büyük Elçisi Hare'in İnönüyü İkinci defa görmesi pek çok kimsenin dikkatini Hükümetin dış politikası üzerine çekti. Ankaranın, bir yandan Washington, diğer taraftan Moskova nezdinde büyük alâkaya mazhar olması, bilhassa İsmet İnönünün her iki yandan geniş itibar görmesi ve Türkiyenin meselelerinin Batılı müttefiklerimizce daha iyi anlaşılmaya başlanması memlekette huzursuzluk arzulayanların kulağına kar suyu kaçırmakta gecikmedi. Bu yüzdendir ki nasyonal sosyalist ideolojilerini kamuflaja tâbi tutan ve gericilerin liderliği hevesini hâlâ kursaklarında muhafaza edenler, Türkiyenin 1 numaralı **dip**loması üstadı olduğunu en koyu muarızlarının dahi inkâra kalkışmadıkları İnönüye dış politika dersi vermeye, onu dostlarımıza jurnale kalkıştılar. Sâdece bu, Başbakanın bir defa daha, dış politika konusunda mükemmel yolda olduğunun şaşmaz delilini teşkil etti.

Nitekim, haftanın ortalarında, İnönüyü ziyaretten çıkan Amerikan Büyük Elçisi Hare'i Başbakanlık ka-

İsmet İnönü Başbakanlıktan çıkarken.

planlamaya doğru

pısı önünde yakalayan gazeteciler "İnönüyü nasıl buluyorsunuz?" sualini sorduklarında şu cevabı aldılar:

"— Çok kibar bir zat! Çok kibar bir zat! Ama, çok da müthiş bir zat!."

Aynı gün Hare, görüştüğü amerikan personeline Türkiyenin bir şantaj yoluna sapmak niyetini asla beslemediğini söyledi ve memleketin Batı bloku içindeki yerini sapasağlam muhafaza ettiğini, edeceğini memnunlukla bildirdi.

Uzun yıllardan beri ilk defadır ki Türkiye, dostları ve müttefikleri nezdinde itibarlı, haysiyetli ve vakur bir pozisyona sahiptir ve Menderes idaresinin bizi bilhassa son devrede düşürdüğü hazin durumun lekeleri, tadsız hatırası silinmek üzeredir. Şu

Raymond Hare
Anlayışlı diplomat

anda, hem Washington, hem Moskova Ankarada bambaşka çeşit bir iktidarın mevcudiyetinden haberdardırlar.

Temaslar başlıyor

İnönünün, Başbakan sıfatıyla kabul ettiği ilk Büyük Elçi Ekselans Hare oldu. Görüşme talebi amerikalıdan geldi ve görüşme iki saate yakın sürdü. Bu, başbakanın, Türkiyenin 1 numaralı müttefikinin Ankaradaki temsilcisine memleketin durumu hakkında yaptığı bir ekspoze mahiyetinde oldu. İnönü Hare'e niyetlerini, plânını, sıkıntılarını anlattı. Mevcut güçlükleri söyledi. Dış finansman ihtiyacından bahsetti. Konu, süratle amerikan yardımı meselesine intikal etti. Türkiyenin nazarında, amerikan yardımının iki veçhesi vardır. Bunların birincisi askeridir, ikincisi iktisadidir. Türkiye, askeri yardımın hibe şeklini muhafaza etmesi hususunda kararlıdır. Bunun başka tarzda düşünülmesine imkân görmemektedir. Ama, iktisadi kalkınması için lüzumlu dış finansmanı uzun vadeli, az faizli bir kredi olarak kabule hazırdır. Bu krediyi artık iyi kullanacaktır ve zamanında ödemek **dahil,** şartlarını yerine getirecektir. Acil İhtiyacımız, askeri yardım olarak 100, iktisadi yardım olarak 200 milyon dolardır.

Amerika Büyük Elçisi, bir demokratik memleket olan Amerikanın yardım yapma tarzı üzerinde durdu. Amerika plana ve projeye finansman imkanı istendiğinde bunu daha kolay sağlıyordu. Fakat "ver para" dendi mi, Washington'da güçlükler beliriyordu. Türkiyenin meseleleri biliniyordu, bunlara karşı anlayış vardı, Amerika Türkiyeyi bırakmak niyetinde değildi. Her şey daha iyiye doğru süratle gidecekti. Ancak, önce Türkiye, kendisi **bir** şeyler yapmalıydı.

Görüşmeden hem İnönü, hem Büyük Elçi memnun kaldılar. Başbakan, Türkiyenin kendisinin bir şeyler yapmaya azimli olduğunu söyledi.

Nikita Rijov
Dostane münasebetler

Rijov sahnede

Ancak, Amerika Büyük Elçisinin sözleriyle amerikan yardımının hacmi birbirini pek tutmadı. Bir de, Ankaradaki uyuşuk amerikan makamları Türkiyede de bir umumi efkar olduğunu ve Ankara Hükümetlerinin de bunun tesiri altında bulunduğunu hiç kaale almadılar. Hibe miktarındaki bir azalma, soğuk duş tesiri yaptı. Amerikadan sıcak bir alâka beklenirken, bir anglo-sakson donukluğuyla karşılaşıldı. İnönü Hükümetinin Türkiyedeki son demokrasi şansı olduğu, bu da iflas etti mi memleketi nelerin beklediğinin *hiç* kimse tarafından bilinemeye-

Elçisiz Hariciye

***K**imsenin yapamadığı bir işi, nihayet başarmış bulunuyoruz. Hariciyemiz, dış politikamızı elçisiz yürütmenin yolunu keşfetmiş olmalı ki bütün büyük merkezler şu anda ya temsilcisizdir, ya da kifayetsizlikleri cümlece malûm ellerdedir. Bu büyük merkezlerin arasında, önemli NATO müttefiklerimizin başkentleri de vardır. Dış yardım konusunun Türkiye için böylesine hayatî önem taşıdığı bir avrada, Hariciyemizin bu başarısıyla ne derece övünsek azdır.*

20. asır diplomasisinin bundan önceki asır diplomasisinden başka usullerle, vasıtalarla çalıştığı malûmdur. Dünyanın en uzak köşeleri arasında gidiş ve gelişin inanılmaz derecede kolaylaşmış olması, memleketlerin birinci derecedeki mesuliyet sahiplerinin sık sık bir araya gelme, oturup karşılıklı konuşma imkânlarını geliştirmiştir. Milletlerarası toplantılar la, bu temasların forumu haline gelmiştir. Bu yüzden, geride kalan devrenin "Büyük Sefirler"i piyasadan silinmiştir.

Ama, doğrusu istenilirse, elçilik müessesesinin ortadan kalktığı henüz bilinmiyordu. 2Âra şu anda, bizden başka bütün memleketler -her halde gafilliklerinden- elçi göndermekte devam etmektedirler ve elçi olarak gerçekten kıymet ifade eden, mesleği bilen veya ona âşinâ, şahsiyet sahibi kimseleri başka devletler nezdinde tâyinden geri kalmamaktadırlar. Şimdilik, elçisiz tek hariciye Türkiye Cumhuriyeti hariciyesidir.

Bakalım, elçi kullanıp dünyanın masrafım yapan öteki memleketler bizim bu parlak dersimizden faydalanmak akıllılığını ne saman gösterecekler?

ceği gerçeğinin dostlanmızca iyi kavranılamadığı ve bir garip "bekleyiş havası"nın kendilerine hakim olduğu inancı evvelâ Türk basınına, sonra Türk umumi efkârına süratle yayıldı.

Amerikalılardan -sâdece Türkiye de değil, her yerde- çok daha başarılı çalışan Sovyetlerin Ankara Büyük Elçisi derhal harekete geçti ve Başbakandan randevu istedi. İnönü, Ekselans Rijovu da kabul etti. Onunla da görüşme, bir saatten fazla sürdü. Bu. aslında bir nezaket ziyareti oldu ve onun hududunu aşmadı. İnönü. Rusyaya karşı ciddi bir dostluk Ve iyi komşuluk münasebeti gütmeye Türkiyenin kararlı olduğunu söyledi. Moskovanın, Türkiye bakımından en ufak şüphe, tereddüt, endişe duymasına lüzum yoktu. Ankaradan bir tahrik gelmeyecekti. Ticari münasebetler, kültür temasları düzenlenecek, havanın gerginliğinin izalesi için Türkiye yönünden her şey yapılacaktı. Ama bu mekanizma Türkiyenin bir Batı bloku üyesi olduğu göz önünde bulundurularak, yani o çerçeve içinde işleyecekti. Rusyaya bağlı Türkiye, nötralist Türkiye, Sovyetlerin eline bakan Türkiye. iki taraflı oynayan Türkiye asla bahis konusu değildi. İnönü Türkiyesi, Krutçef Rusyasının bu şartlar altında uzatacağı eli hararetle sıkmaya, onun la kucaklaşmaya hazırdı. Görüşmede. uzaktan yakından yardım lafına temas edilmedi. Görüşmede, umumî meselelerin dışında bir konu ele alınmadı. .-

Buna rağmen, bir kaç gün sonra basında çıkan manşetler herkesten fazla İnönüyü şaşırttı. Bir "500 milyon dolarlık yardım'dan bahsediliyordu, bir "Moskova daveti"nden dem vuruluyordu. Ama, doğrusu istenilirse, Amerikanın anlayışsızlık gösterdiği zehabı içindeki Türk umumi efkârında bu söylentiler Rusya lehine puan teşkil etmedi denilemez. Washington'a karsı içten kırgın Türkler, hisleriyle hareket ettiklerinde kaprisli insanların ruh haletini benimsemekten kendilerini alamadılar.

Bitirdiğimiz hafta içinde İnönüye, Amerika Büyük Elçisinin yeni randevu talebi işte bu şartlar altında. bildirildi. Başbakan talebi kabul etti. Görüşme, bir evvelkine nazaran daha da samimî oldu. Amerikanın derdi, Türk umumî efkârının yanlış bilgi aldığıydı. Ama, kendi umumî efkârına bu derece önem veren bir devlet başka umumi efkârı umursamayınca bundan başka nasıl bir netice elde edilebilirdi ki? Ekselans Hare. Hükümetinin en iyi niyetlerini süratle icraata geçme kararını bildirdi. Ancak, plan ve proje şartı bakiydi Türkiyenin bu hususu anlaması lâzımdı. Washington'dan başka türlü para çıkmasına imkân yokta. İnönü, Elçiye teminat verdi. Bunlar, sâdece Washington'un değil, kendisinin de talepleriydi ve bunların bir an önce temini için şahsi gayret sarfından kaçınmayacaktı.

Haftanın sonundaki gün İnönüyü Başbakanlıkta arayanlar şu cevabı aldılar:

"— Paşa, Devlet Planlama Dairesinde çalışıyor!"

Ödenekler

Taban ve tavan

Haftanın başında B.M.M. nde, milletveki'leri ödenekleriyle ilgili meşhur kanun teklifinin Anayasama 82. maddesine aykırı olduğu aşikar olan gerekçesi kabul edildi. Anayasanın 82. maddesi milletvekilleri ödeneklerinin 1. derecede devlet memuru maaşından fazla olamıyacağını, yolluklarının de bu maaşın % 50 si nisbetinde hesaplanacağını âmirdir. Halbuki gerekçede bu tavan taban sayılıyor ve milletvekillerinin ayrıca makama verilen ta) sisatla şahsa verilen tazminatı da ödeneklerine eklenebilecekleri tezi benimseniyo du.

Haftanın sonunda aynı B. M. M. nde milletvekilleri ve senatörlerin ödenekleriyle ilgili kanunun birinci maddesine alt pir başka gerekçe reddedildi. Gerekçenin raddedilmesi Anayasama 82.. maddesine aykırı olduğu iddiasıyla vukua geldi. Gerekçede gene 1. derecede devlet memuru maaşı taban sayılıyor, ilerde, Türkiye refaha kavuştuğunda, aynı Anayasa yürürlükte olduğu halde milletvekillerinin ödeneklerini yükseltebilme hakki kabul ediliyordu. C. H. P., Y. T. P. ve C. K. M. P. Grupları hu gerekçeyi reddettiler ve sâdece maddeyi -maddedeki miktar. Anayasada tespit edilen tavan seviyesindedir- kabul ettiler.

Böylece, görülmemiş karışıklıkta bir durum ortaya çıktı. B.M.M. kanunun gerekçesinde 1. derecede memur maaşını taban saymaktadır. Hâlbuki Mecliste kahir ekseriyete sahip C. H. P, Y.T.P, OK.M.P, Grupları bunu tavan saydıklarım Önergeyle belirtmişlerdir, O halde, ödeneklerin tabanı nedir, tavanı nebir konusunda B.M.M. aynı haftanın basında ve sonunda iki ayrı karar aldı, meseleyi büyük meharetle arap saçı haline soktu.

Haftanın sonundaki o gün Mecllisteki karışıklığı bu vüzuhsuzluk

Evet, gidi kurnazlar !

İnsaflı bilinen milletvekillerinin dahi bir şikâyetleri var. Bunlar, kendileri -veya bir takım meslekdaşları- için iane toplanmasına, mendil açılmasına, metelikler postalanmasına alınmış haldeler. Prensip itibariyle doğru bir itiraz sesi yükseltiyorlar. Diyorlar W:

"— Canım efendim, ne oldu? Yani, Meclisten bir karar mı çıktı ki ? Cereyan eden. nihayet bir fikir tartışması. İfade edilenler, nihayet çeşitli görüşler. Meclisin temayülü henüz belli olmuş değil ki.. Yani, milletin temsilcileri inançlarını izhar edemeyecekler mi?"

Sonra, ilâve ediyorlar:

"— Gösterilen tepki, daha ziyade demokratik rejim düşmanlarının tertibi. Bu suretle, Meclisin itibar *ve şerefini zedelemek, onu milletin gözünden düşürmek gayesi güdülüyor."*

Şimdi, bütün temsilciler ellerini vicdanlarına koymalıdırlar ve *bir hususa hulus ile cevap vermelidirler: Eğer milletten bu tepki gelmeseydi, eğer Basın bu şekilde davranmasaydı ödeneklerin bugünkü miktarlar üzerinden çıkacağına samimiyetle kani midirler t Meclisin nihai temayülünün bugünkü temayül olacağı hususunda ellerini ateşe sokmaya hazır mıdırlar? Yoksa, Anayasa zorlanması Meclisten oldukça kolay geçecek Ve milletvekili maaşı şimdi kabul edilen nisbetin çok* üstünde *mi olacaktı?*

Umumi efkârın tepkisi bu olmasaydı, tepkinin henüz tam kuvvetiyle ortaya çıkmadığı, fakat ilk işaretlerinin belirdiği sırada Maliye Komisyonunun Anayasaya -ve sağduyuya- tabantabana zıt raporunu müzakereye esas alan Meclisin küçük hesapları kendiliğinden, elinin tersiyle iteceğini sanmak -itiraf etmek lâzımdır ki- biraz fazla safdilliktir.

Hem, bir umumi efkârın bu çeşit bir tepki göstermesi karşısında alınmak neden? Demokrasilerde, Meclislere halk ışık tutmaz mı?

Ekrem Alican
3 kere *2*

doğurdu. Maliye Komisyonu Başkanı -eski valilerden 1. derece devlet memurudur ve eline aylık olarak 2 bin lira civarında bir para geçer -Cemal Babaç dikkatle kürsüye gelip, Maliye Komisyonunun revizyona tâbi tuttuğu kanunun birinci maddesini izah etti. Madde, doğrusu istenirse ustalıkla hazırlanmıştı ve Anayasanın 82. maddesine aykırı görülmüyordu. Ancak, maddenin gerekçesi tamamı tamamına bu maddeye aykırıydı. Sade, aykırılık öylesine güzel örtülmüştü ki ilk bakışta birşey anlamanın imkânı yoktu. Ama biraz dikkat edilince gerekçenin milletvekilleri maaşlarının asgari haddini tâyin ettiği ortaya çıkıyordu.

Babaçın maddesine ilk olarak Ekrem Alican itiraz etti. Alican, gerekçenin 82. maddeye uygun olmadığını, kabul edildiği takdimle Anayasaya aykırı bir kanunun kabul edileceğini söyledi. Teklifi: Maddenin metnini kabul, gerekçesini reddetmekti. Bu fikre C.K.M.P. milletvekillerinden çoğunluğu, Y.T.P. lilerin hemen hemen hepsi, C.H.P. lilerin ise tamamı iştirak ettiler. Böylece maddenin metni kabul, gerekçesi reddedilmiş oldu.

Mecliste müzakerelerin tamamlanması, günün konusu haline gelen ödenekler üzerindeki tartışmaları bitirmedi. Milletvekilleri işi koridorlara döktüler ve pençe pençe kavga ya başladılar.

Aslında, doğrusu istenirse hiç, ama hiç bir şey sonuca bağlanmış sayılmaz. Maliye Komisyonunun bidayette Anayasanın 82, maddesini kendine göre tefsirinden ortaya çıkan olay şimdi adamakıllı çıkmaza girmiş ve gözler Cumhuriyet Senatosuna çevrilmiştir. Cumhuriyet Senatosunun Millet Meclisince kabul edilen kanunu geri çevirmesi, en fazla akla yakın gerçektir. Senatörlerin bu işi ele almayıp "es" geçmeleri halinde, son ümit Cumhurbaşkanının vetosuna kalacaktır. Cumhurbaşkanının kanunu veto etmemesi halinde ise, oldukça enteresan olayların cereyanı sürpriz sayılmayacaktır. O zaman, şimdi metelikleri iane olarak toplayıp milletvekillerine yardım diye gönderen vatandaş Anayasa Mahkemesine müracaat edecek ve kanunun Anayasaya aykırı olduğunu iddia ederek dava ikame edecektir.

Bütün bunların dışında kanunun ikinci müzakeresinde -bütçeyle ilgili olduğu için gereklidir- bu hatanın tamir edilmesi gene Millet Meclisi üyelerinden beklenilebilir.

Üstelik, bu defa Maliye Komisyonu Başkanlığım muhtemelen Cemal Babaç yapmıyacaktır. Zira Babaç maddenin revizyona tâbi tutulmasıyla ilgili çalışmalar sırasında bir basın mensubuna:

"— Şayet bunu da kabul etmezlerse, Başkanlıktan istifa edeceğim.. Ne halleri varsa görsünler" demiştir.

Pişirip kotarı. Meclisin önüne sunduğu maddenin gerekçesi reddediliğine göre, Kocaeli milletvekilinin sözünde durup durmayacağı henüz meçhuldür.

Ayrıca, her üâ parti milletvekillerinin -C.H.P, C.K.M.P. ve Y.T.P.- 1. maddeyle alakalı gerekçeyi reddetmelerinden, kanunun ikinci müzakeresinde bazı tedbirlere başvurulacağı anlaşılmaktadır. Bu müzakereler arasında kanunun ana gerekçesi Komisyon tarafından geri alınır da revizyona tâbi tutulması sağlanabilirse, Maliye Komisyonunun daha anlayışlı davranması beklenilebilir.

Maliye

Devenin başı

Geride bıraktığımız haftanın içinde Meclisin keyifli adamları, Koalisyonun dışında kalan iki küçük partiye mensup milletvekilleri oklu. İki küçük parti mensuplarını keyiflendiren Koalisyonu teşkil eden A. P. ve C. H. P. Gruplarının aldıkları bir karardı. Her iki parti Grubu da, aklı sonradan gelen Hükümetin tesirli tazyiki neticesi memur maaşlarına yapılacak % 15 zam ile ilgili kesin bir neticeye vardılar ve meseleyi kökünden halletdiler. İkî büyük partinin bu konuda düştüğü sanılan açmazın tadını da, C.K.M.P. ve Y.T.P. li milletvekilleri kendi kararlarım mütemadiyen geri atarak çıkardılar. Bunların hangisine bir sual sorulsa, alınan cevap şu oldu:

"— Şimdilik bu meseleyi görüşmedik.. Sonra bakacağız.."

Haftanın sonunda, elindeki Yeni Harman sigarasını pek büyük zevkle tüttüren Bölükbaşına aynı sual soruldu ve şu cevap alındı:

"— Bunu önümüzdeki hafta ele alacağız. Henüz bir karara varmadık."

Ancak, bu cevap suali soran gazetecinin kafasında bir hafta evvel aynı konuda sorduğu suali ve aldığı cevabı tecessüm ettirdi. Bölükbaşının *o* gün söylediğiyle, bugün söylediği arasında kıl payı fark yoktu. İhtimal, önümüzdeki hafta C.K.M.P. lideri aynı şarkıyı gene terennüm edecekti.

Bir Y.T.P. ileri geleni de, bu konuda Bölükbaşının söylediklerini kelimesi kelimesine tekrarladı. Talât Asalın cevabındaki küçük fark şuydu:

"— Bu hususta Grupun genel temayülü yan yarıya.. Kimimiz memur zamlarına taraftarız, kimimiz değiliz..."

Öyle bir dert ki..

"Memurlara İhtilâl Hükümetinin yapmayı kabul ettiği % 35 nisbetindeki zammın 1962 yılına bırakılan % 15 inin bir yıl tehiriyle ilgili kanun, geçirdiğimiz haftanın içinde daha ziyade C.H.P. Grubunu meşgul etti. Koalisyonun ana partisi mensup-

Burhan Apaydın
Zamdan yana

ları arasında bu konuda ciddi fikir ayrılıkları mevcuttu. Nitekim memur maaşlarıyla ilgili daha önceki ter oturumda oldukça şiddetli tartışmalar C. H. P. Grupu içindeki fikirleri ortaya dökmüş ve Hükümetin kararma şiddetli bir muhalefetin mevcudiyeti meydana çıkmıştı.

C.H.P. Grupunda karar, haftanın başında verildi. Ancak iş buraya getirilinceye kadar bu sefer iyi hazırlanmış, kulisi yapılmış, zam taraftarları oklukça zayıflatılmıştı. O gün 'Grupta, muhtelif milletvekilleri ve Koalisyon Hükümetinin Bakanları söz aldılar.

Zam taraftarlarının fikrini bu defa sadece iki milletvekili savundu. Tekirdağ milletvekili Turhan Kut, meseleyi politik yönden aldı. Zammın yapılmamasının C.H.P. ye büyük zararlar tevlit edeceğini belirtti. Esasen C.H.P. nin teşkilat olarak yıpranmasına, kitleleri kaybetmesine buna benzer-bazı tasarrufların sebebiyet verdiğini izah etti. Daha sonra Ahmet Şener, bir başka yönden hareketle zammın gerektiğini savundu. Bu, 1961 yılında memura verilmişti. Bir müktesep hakti. Memurun bunu alması şarttı. Bir kitleyi mutazarrır etmenin doğru olmıyacağı, Trabzon milletvekili tarafından söylenildi.

Zammın taraflısı diğer milletvekillerînden o gün nedense ses çıkmadı. Böylece isin başında C.H.P. Grupunun Hükümetin ısrarla üzerinde durduğu bu meselede Hükümete boyun eğdiği belli oldu.

Kalkınma ve Demokrasi.

C.H.P. nin bu konudaki iki Grup toplantısı arasında geçen zaman Hükümet üyelerinin -C.H.P. li üyeler- sıkı kulisiyle oldukça değişik hava yarattı. Basından beri meselenin yanlış ortaya konduğunu söyleyen C.H.P. li Bakanlardan bir kısmı -bunların, başında Feyzioğlu gelmektedir- paçaları sıvadılar. Ortaya atılan tez geniş ve manalıydı. Türkiyenin iktisadi kalkınması yönünden ele alman mesele basit bir Bütçe meselesi, bir teknik konu olmaktan çıkarılıyordu. Türkiyede kalkınmanın tahakkuku için iki şart vardı. Biri reformist görüşün icabıydı. Daha sıkı, daha radikal tedbirlerle, her şeyi bir tarafa bırakıp kalkınmayı gerçekleştirmek lazımdı. Diğeri, demokrasi ve kalkınmanın beraber yürümesiydi. Bakanlar bu yönden hareketle C.H.P. nin oy kaygusunu bir tarafa bırakıp kalkınmayı gerçekleştirmede örnek teşkil etmesi gerektiğini savundular. Savunmalarının desteğini "Enflasyon" umacısı teşkil etti. Bütçeye tahmil edilecek 500 küsur milyonluk bir yükün enflasyona yol açacağı belirtildi, üyeler bu arada vatandaşı da uyarmaktan geri kalmadılar. Birkaç kere radyoda "Olaylar ve Yankıları" isimli saatte bu fikri Türkiyeye yaymağa çalıştılar. Okunan metinler Hükümetin memur maaşlarına yapılacak zamla ilgili fikrim açıkça crtaya koyuyordu.

Grupta, tesirli konuşmayı Feyzioğlu yaptı. C.H.P. li Bakanlar Maliye Bakam İnana, söz almamasını, meseleyi Hükümetin topyekûn savunacağını ve bunun daha tesirli olacağını söylediler. Hakikaten o gün bu konuda en fazla söz söylemesi gereken Bakan olarak Şefik İnanın tek kelime dahi etmediği görüldü. Üstelik, İnanın meseleyi savunmaması, savunmasından daha tesirli oldu!

Feyzioğlunun, Paksütün ve diğer Bakanların konuşmalarının mihrakını, hemen hemen aynı tez teşkil etti: Memura yapılacak üç-beş kuruş zam ciddi meselelerle karşı karşıya kalmış olan memlekette Hükümet icraatı olarak kabul edilemezdi...

Günün ziyadesiyle trajik konuşması Tahsin Banguoğlunun patentinde kaldı. Senatörü milletvekilleri, kâh gülerek, kah "ne diyecek" dîye meraklanarak dinlediler. Sonra Banguoğlunun enflasyonun pek kötü bir nesne olduğunu anlatmağa çalıştığını kestirdiler.

Oylama hakikaten -bilhassa Maliye Bakam İnan için- oldukça sürprizli sonuç buldu. Zam lehinde olanlar sadece 22 oy alabilmişler, karşı taraf ise 77 oy toplamıştı. Böylece Hükümet, başının derde girdiği bir konudan, oldukça büyük bir muharebeden sonra sıyrılabiliyordu.

Konuşmaları sükûnetle dinleyen Başbakan İnönü, oylamadan sonra yaptığı konuşmada, C. H. P. Grupunun kararını pek beğendiğini ifade etti. Grup hakikaten meseleyi enine boyuna incelemiş, sonunda faydalı

C. H. P. Meclis Grupu toplantı halinde
Ensesine vur lokmasını al!

kararı vermişti. Bu tutumu, C.H.P. Genel Başkanı, sağ duyunun hakim olduğu bir tutum olarak vasıflandırdı.

A. P. lilerin çilesi

Memur maaşlarına zam meselesi C. H.P. kadar Koalisyonun öbür kanadı A.P. ni de sancılara garketti. A.P. Grupunda zamma taraftar mîletvekillerinin sayısı daha da fazlaydı. Öyle ki, bunlar bazı yönlerden zammın son derece faydalı olacağını, bunu kuru bir Bütçe meselesi olmaktan çıkarmak gerektiğini savunuyorlardı. Apaydın ve etrafındaki milletvekilleri Hükümete karşıydılar. Karışıklık, bu milletvekillerinin koalisyonun devamım arzulayan, destekleyen milletvekilleri olmasından çıkıyordu, Memur maaşlarına zammın aleyhtarı Hükümetti. Hükümetin bu kanadı A.P. idi. Grup ise bu işe taraftardı. İşin içinden çıkılması imkansızlaşıyor gibiydi. A.P. Grupundaki müzakereler kısa, fakat hararetli oldu. Bir ara A. P. li bazı milletvekilleri Hükümet Başkanının bu konuda izahat vermesini isteyecek kadar sinirlendiler. Bir kitleyi darıltmanın zararlarından bahseden politikacıların adedi çoğaldı. "Af gibi, bu işte de tongaya basıyoruz" avazeleri bile yükseldi. Ne var ki sonunda Grup, çıkar yolu işi Hükümete bırakmakta buldu. Apaydın ve arkadaşları da bu kanaata vardılar. Kanun Bütçe komisyonundan geçecek, Hükümet, Genel Kurulda savunmasını yapacaktır. Genel Kurulda yapılacak müzakereler sırasında paçayı kurtarmanın çareleri vardır. Hele o günler gelsin, hele meselenin mü zakereleleri başlasın...

A. P. Grubu bu hava içinde kesin bir karar almamakla beraber, Hükümet içindeki üyelerini memur maaşlarına yapılacak zamla ilgili konuda serbest bıraktı.

Olayların gelişmesinden, bahis- konusu zamların, gerek Bütçe Komisyonundan, gerekse Genel Kurullan Hükümetin arzuladığı şekilde geçeceği anlaşılmaktadır. Aslında tabii olan da budur. Ama memur kitlesi üzerinde bu kararın uyandıracağı tesirin zararını muhakkak ki gene en fazla C.H.P. çekecektir. Eee, bu da Maliye Bakanlığı koltuğuna bir Şefik İnanı oturtmanın kefareti olacaktır!

Toplum

Rıhtımlar üzerinde

(Kapaktaki Mesele)

Geçen haftanın başında pazartesi günü, İstanbulda Salıpazarında, gemilerin yükleme ve boşaltma yaptıkları geniş rıhtım boyunca çoğu deri ceketli ve sakalları uzamış kalabalık bir grupun toplandığım görenler, olağanüstü bir durumun varlığını anlamakta güçlük çekmediler. Alışılmış gürültüler içinde bir an kovam gibi çalışan rıhtımda, o gün garip bir sessizlik vardı. Vinçler işlemiyor, isçilerse, elleri ceplerinde aylak aylak dolaşıp duruyorlar, sâdece kendi aralarında, gruplar halinde toplanarak, birbirlerine heyecanlı heyecanlı birşeyler anlatıyorlardı. Durum, son derece ilgi çekiciydi ve Elia Kazan'ın ünlü "Rıhtımlar üzerinde'* Filmini tıpkısı tıpkısına hatırlatıyordu.

Denizcilik Bankası, ültimatom üzerine hemen hukuk müşavirlerini topladı. Müşavirler güldüler. Bu, grev demekti. Grev ise yasaktı. Ama, hukuk müşavirlerine malik olan sadece Denizcilik Bankası değildi. Artık işçiler de teşkilâtlanmış haldeydiler ve imkanlara sahiptiler. Onlar da hukukçularla temas etmişlerdi. Evet, işi bırakmak grevdi ama, Denizcilik Bankasının yaptığı da açık--a ücret indirimi idi ve iş Kanununun 74. maddesine göre bunun adı bal gibi lokavttı.

Paydos!

Liman Yükleme ve Boşaltma İşçileri Sendikasına kayıtlı olan bin-

Limanda yüklü bekleyen gemiler

Cilveli demokrasi

Mesele şuydu: Denizcilik Bankası Liman Yükleme ve Boşaltma İşçileri -eski adıyla Tahmil ve Tahliye Ameleleri- işveren durumunda olan Denizcilik Bankasının, kendilerine tanınmış olan hakları vermediği için topluca işi bırakmışlar, yani greve başlamışlardı.

Hâdise, pazar yevmiyelerinin, arada ki anlaşmaya rağmen yanyanya kesilmesi ve bu usule devam olunup geri kalan yüzde ellilerden hiç bir ses çıkmaması üzerine patlak verdi. İşçiler, sendikaları vasıtasıyla Denizcilik Bankasına 18 Aralık 1961 tarihinde bir ültimatom verdiler ve kesilmiş olan ücretlerinin tutarı kendilerine toptan ödenmediği takdirde işi bırakacaklarını bildirdiler.

den fazla işçi, grev günü sükûnette işyerlerine geldiler ve işbaşı yapmadılar. Sendikanın heyecanlı başkanı Muhittin Gezer, hakları iade edilinceye kadar işi bırakmaya kararlı olduklarım bildirdi ve durumdan endişelenen bazı isçilerin tereddütlerini dağıtarak, alman kararın hukuki dayanakları olduğunu ifade etti. limandaki hareket bir anda durdu, yükleme ve boşaltma faaliyeti felce uğradı. Tabii, bundan en ziyade zararlı çıkanlar, acenteler oldu. Acente temsilcileri Denizcilik Bankasına koşarak, limanda normal tahmil ve tahliye faaliyeti başlamadığı takdirde, sarar ve ziyanlarının büyük olacağını Banka ilgililerine bildirdiler. Nitekim ilk gün, 13 yabancı ve Türk

Allahaşkına, gene Amerikayı keşfe kalkmıyalım!

Şu anda, yani Anayasa ortadayken ve memleketin sosyal duruma buyken grev hakkını tanımamaya kalkışmak Anayasa dışı bir davranıştır. Sâdece Anayasa değil. Basiretli, ihtiyatlı bir Meclisin bu istikametten uzak bir yol tutabileceğini sanmak güçtür. Zaten, grev hakkını tanımanın mı, yoksa tanımamanın mı toplam için huzursuzluk kaynağı teşkil edeceği kolayca söylenemez. Her halde, ikincinin ağır basacağı hususunda deliller, işaretler eksik sayılamaz.

Bu böyledir ama, grev hakkının şekil konusundaki peşin tartışmalar aynı derecede yersizdir. Hele, bu haklan kayıtsız ve şartsız olmasını istemek İleri değil, geri bir düşünüş tarzıdır. Zira XIX. yerine, artık XX. asrın ikinci yarısında yaşadığımızı ve pek çok şey gibi toplumun anatomisinin de değişmiş olduğunu unutmak imkânı yoktur. Bütün Batı âleminde grev hakkı düzenlenir, günün icaplarına uydurulurken bizde işe baştan başlamak, Gagarinin feza gemisi ortadayken bir radyo endüstrisi kurmak isteyenlerin Marconi'nin ilksel metodlarını kendilerine model almalarından farksızdır.

Grev hakkının tarihi gelişmesi üzerinde durmanın bir faydası yoktur. Buna, her hangi bir ders kitabında bulmak kabildir. Ancak XIX. asrın liberal sistemi içkideki patrona karşı kullanılan grev hakkıyla XX. asrın devlet -patronuna karşı kullanılan grev hakkı arasında bir fark bulunmak lâzımdır. XIX. asrın ikinci yarısında, işçi hareketiyle hareketsiz bırakılacak, nihayet bir müesseseydi. Haydi haydi, bir sanayi koluydu. Halbuki bugün öyle sektörler mevcuttur ki orada vuku bulacak bir duraklama bütün memleketi tarifsiz sıkıntılar içine atmaya muktedirdir.

Gerçi, madalyonun bir de öteki tarafı bulunduğunda zerrece şüphe yoktur. Grevi fiilen imkânsız hale getiren bir zahiri grev hakkının her hangi bir kimseyi kandırabileceği düşünülmemelidir. Platonik bir kanun hiç bir fayda sağlamayacaktır. İşçinin, gayesi belli grev hakkını fazla sıkı kayıtlar altına almak, onun elini kolunu bağlamak, karşısına daima bir "amme menfaati" umacısı çıkartmak akıllı davranış değildir.

Bunun çaresi, grev hakkını kanunlaştırırken ne bir yandan, ne ötekinden ifrata kaçmaktır. Batı demokrasilerinde XX. asrın ikinci yarısında, devlet -patrona karşı bazı hayati sektörlerde grev hakkının kullanılışının hangi şartlara bağlandığını ve bunun suiistimali halinde Be gibi tedbirlere başvurulma yolunan açık tutulduğunu incelemek büyük hataları önleyecektir. XX. asır toplumlarının kendilerine has hususiyetleri, mücerret grev hakkı mefhumu üzerinde de tesir icra etmiştir. İşçi hareketinin başladığı günden bu yana medeniyetimizde vuku bulan gelişme ve onun icabı olarak açılan iş sahaları, bu sahaların toplum hayatındaki önemi gözden asla uzak tutulmamalıdır.

Yoksa, pire için yorgan yakılmış olur.

liman işçileri greve başlarken

Kaynayan kazan

Bandıralı şilebin 4621 ton malı tahliye edilemedi ve öylece kaldı. Bunların arasında bir Türk firmasına ait 1,5 milyon lira değerindeki tütün de vardı. Buna karşılık, Denizcilik Bankası hâlâ, işçilerin taleplerini karşılama anlayışım göstermekten uzak bir tutum takınmakta devam ediyordu.

Hareket başlayınca Sendika, kesif bir faaliyetin içine girdi. Durumdan Ulaştırma Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, Bölge Çalışma Müdürlüğü ve İstanbul İşçi Sendikaları Birliği İdare Heyeti haberdar edildi. İstanbul Bölge Çalışma Müdürü Sabih Tursan, gazetecilere hâdiseye el konulduğunu bildirdi ve "İşçilerin bu davranışlarında haklı olduklarına kanaatim var. İşveren Bankayı ikaz ettik" dedi. Ancak, Tursana göre, işçilerin işbaşı yapmamalarına sebep yoktu. Zira, bu haklarını çalışırken de arayabilirlerdi. Bunun üzerine, o gün öğleden sonra Denizcilik Bankasında bir toplantı yapıldı. Genel Müdür Muavini Kâzım Meriçin başkanlığında yapılan toplantıda, Bölge Çalışma Müdürü ile Deniz-İş Federasyonu, iki iş müfettişi ve İşçi Sendikaları Binliği Başkam Avni Erakalın hazır bulundular. Tartışmalar uzadıkça uzadı ve bir sonuç almamadan dağılındı. Toplantıdan çıkan Erakalın, liman işçilerinin bu hareketinin grev olmadığım bildirdi ve işverenin davranışının kanunsuz olduğunu söyledi.

"Kendimi asarım!"

Toplantılara ertesi gün de devam edildi. Denizcilik Bankası yetkilileri ile sendikacılar, Bölge Çalışma Müdürlüğünü hakem tayin etmişlerdi. Çarşamba günkü görüşmeler, sabahtan gecenin geç saatlerine kadar devam etti. Öğleden önce yapılan ilk, toplantıda Genel Müdür Sermet Gökdeniz, işçiler işbaşı yaptıklan takdirde, sendikacılar ile görüşebileceğini söyledi. Bunun üzerine sendikacılar, yanlarında Bölge Çalışma Müdürü olduğu halde Salıpazarı rıhtımında toplu halde bakliyen işçilere durumu bildirdiler. Bu arada Bankanın İşletme Müdürü Kemal Kurtokan, ihtilâfın işçi lehinde halledileceğini söyledi ve "Sükûnet ve huzur içinde çalışmamız lâzım" deli, liman İşçilerinin sempatik ve heecanlı başkanı Muhittin Gezer ise, öğleden sonra yapılacak toplantıda, ihtilaf işçi lehine halledilmediği takdirde, kendisini ertesi gün Bankanın 'tapısına asacağı yolunda dramatik bir taahhüt savurdu. Konuşmaları dinleyen işçiler, sendikacıları protesto ettiler ve kendi aralarında bir karar vererek, görüşmeyi yapan heyete 12 saat mühlet tanımayı karar

Saraçhanebaşındaki meşhur İşçi mitingi
Bir devir açılıyor

altına aldılar. Buna göre, işbaşı yapacaklar, ancak pazar yevmiyelerinin kesilen kısmının tutarı toplu olarak kendilerine verilmediği takdirde, 12 saat sonra İşi yeniden bırakacaklardı. Bir işçi, "Bizde kuvvet kalmadı, kan kusuyoruz, artık sabrımız tükendi" diye bağırdı, öteki işçiler de buna katılıp, aleyhte toplu tezahürat başlayınca "Ricacılar Heyeti" pabucun pahalı olduğunu anladı. Dönülüp yeniden masa başına oturuldu. Öğleden sonraki toplantıda işçilerin taviz vermemeye kararlı oldukları hususu, "Ricacılar Heyeti" tarafından Denizcilik Bankası Genel Müdürü Sermet Gökdenize bildirildi. Gökdeniz, "Eh, pekâlâ! Yapılacak bir sev kalmadı" dedi. Banka prensip olarak, işçilerin pazar yevmiyesi hususundaki isteklerini yerine getirmeye âmâde idi. Gökdenizin bu sözleri, Sendikacıların yüzlerinde bir zafer tebessümü yarattı. İstenen olmuş sayılırdı. Gökdenizin bu sözleri söylediği sırada, saat tamıtamına 21.30'du. Varılan prensip anlaşmasının yeni bir protokolle tesbiti işi ertesi güne bırakıldı. Bu arada derhal İşçilere haber uçurulmuş ve taleplerinin kabul edildiği bildirilmişti. Sevinç avazeleri, Salıpazarı rıhtımını kapladı. İşçiler ertesi sabah işbaşı yapmaya karar vererek dağıldılar.

Yeni bir kuvvet

Hadise, pek çok çevrede, kendi çapının üstünde alâkayla karşılandı. Yüzbin kadar işçi, bir gün önce gene İstanbulda, başarıyla neticelenen bir miting yapmıştı. Miting günü pek çok İstanbullu, bilhassa gayrimüslimler, 6/7 Eylülün tadsız hatırasının tesiri altında evine kapandı, hatta kapısını bacasını kilitledi. "Yağma", "karışıklık", "çapulculuk" sözleri kulaktan kulağa fısıldandı. Ama işçiler, tam bir intizam içinde, kendi kendilerine çizdikleri programı tatbik ettiler. Bu, aynı zamanda bir da tesanüt ifade ediyordu. Toplantının hemen akabinde liman işçilerinin, belirli peşin hükümlere sahip hukukçuların nazarında dahi grev sayılan bir harekete girişmeleri, fakat hem kanun önünde, hem de işverenle mücadelelerinde haklı çıkmaları hâlâ kapalı tutulan gözlerin açılmasına yol açtı. Türkiyede, "Sağlam Kuvvetler" diye bilinen Silâhlı Kuvvetler, Gençlik ve Basının yanında, bunların birincisi hariç, diğer ikisine nazaran çok daha mütesanit, disiplinli ve tesirli bir yeni organize kuvvet doğuyordu.

Gerçi aynı gün Ankara şoförlerinin giriştikleri kötü, manasız ve zaten fiyaskoyla neticelenen gösteri grev hakkından endişe duyanlar için yürek ferahlatıcı bir manzara arzetmedi ama, bunu bir bakıma, şoförlerin tam manasıyla işçi statüsüne sahip bulunmamalarına ve bu yüzden iyi organize olmamalarına vermek lâzımdır.

Her halde ikinci Cumhuriyetin Kuruluşundan bu yana su üstüne çıkan işçi hareketleri, toplumumuzun o tabakasının, sesini ciddiyetle duyulacak seviyeye geldiğini göstermek--edir ve mantıki, makul sosyal adalet arzularının politika potası içinde dejenere olması istenmiyorsa bu se«e kulak vermek zaruridir.

Sürpriz değil ki..

Aslına bakılırsa, işçi hareketinin bu gelişmesi karşısında şaşmak caiz değildir. Sendikacılığın yoku açıldıktan sonra, hangi kayıt konulursa konulsun, hareketin bir belirli istikamette ilerlemesi tabiidir. Nitekim, bizde de bu olmuştur. Gerçi, geçmişte kayıtlardan çok şikâyet edilmiştir. Bunların ciddi bağlar haline geldiği anlar da geçirilmiştir. Ama bu sayededir ki tecrübe kazanılmış, güvenilir sendika liderleri türemiş, meseleler demagoji havasından kurtarılmış, en mühimi, işçi bünyesi bir takım zararlı telkin, tesir ve tahriklerden korunmuştur. 16 Ekim seçimlerinden sonra açılan yeni demokratik hayat içinde su yüzüne çıkan işçi hareketleri hiç bir taşkın hisse yervermemiş, daha ziyade işçinin hayat şartları ile ilgili kalmıştır. Zaten, sendikacılğın da mânası bundan başka bir şey debidir.

Hâdiseyi, bitirdiğimiz hafta içinde Hükümet müsbet olarak ve bu yönden mütalea etti. Çalışma Bakanlığının başına Bülent Ecevit gibi, reaksiyoner olmak bir yana tam aksine, ileri fikirli bir genç aydının getirilmiş olması işçi hareketinin büyük talihini teşkil etti. Bülent Ecevit, kollan sıvamadan önce paçaları sıvadı ve Bakanlığım alâkalandıran meseleleri bir defa yerinde, gözüyle görmekte fayda mütalea etti. Bu yüzdendir ki genç Bakan, işçinin keşif hâlde bulunduğu yurt bölgelerinin bir kısmını gezdi, dertleri öğrendi, levaları üzerinde alâkalılarla istiarede bulundu.

Her şey göstermektedir ki Türkiyede grev hakkının tanınması, artık bir an meselesidir. Bu bakımdan, işçilerin bir nevi antrenman yapmalarında zarar, değil, fayda vardır. Şim-

Ankaralı şoförlerin boykota
Bir çuval incir

diye kadarki hareketlerde geniş çoğunluğuyla umumi efkârın işçi yanında yer alması mübalağaya kaçılmaması ve memleketçi ölçüler içinde kalınması neticesidir. Talepler hep, memleketin takatiyle alâkalı kalmış, aşırı istekler ileri sürülmemiş, bunlar yapılırken de ağırbaşlılık elden bırakılmamıştır. Bu, sendika liderlerinin olgunluk derecesi hakkında hem umumi efkâra, hem ilgililere müsbet kanaat vermiştir ki işçi dâvalarının halli böylelikle büyük bir handikapı yenmiştir.

Bundan sonraki tehlike

İşçiler, hayat şartlarıyla ve sosyal meseleleriyle ilgili davranışlarım yaparlarken son günlerde işe politika heveslilerinin ve profesyonellerinin karışmakta olduğunu görmemek imkanı yoktur. Şuuru gelişen geniş işçi kütlesinin, ne zamandır sınıf partisi kurma sevdasında olanların ağızlarının suyunu akıttığı bir gerçektir. Gerçi' sendika liderlerinden bazıları, sınıf partisi olma temayülünde bir takım gelişmemiş siyasi teşekküllerin başındadırlar ama, politikacı değil de sendikacı olduklarından hareketin o cephesi hep gölgede kalmıştır. Halbuki şimdi, o hevesleri okşamak, o liderleri kullanmak niyetinde bir takım kimselerin kıpır kıpır kıpırdandıkları göze çarpmaktadır. İşçilerin haklarını sendikalar vasıtasıyla korumaya çalışmalarıyla parti kurmak suretiyle korumaya çalışmaları arasındaki fark akla kara arasındaki fark kadar açık olduğundan büyük işçi kütleleri dikkatli davranmaktadırlar.

Bunun yanında, milli partiler de sosyal adalet sahasına daha dikkatle eğildiklerinde hevesler kursaklarda kalacaktır.

Renklerin Armonisi

Tabiattaki renklerin pastel renkler mi, yoksa cırlak renkler mi olduğu hususu resim sanatının teoricileri tarafından çok tartışılmıştır. Ama, cırlak renklerin pastel renklerden daha fazla göze battığı hususunda zerrece şüphe ve tereddüt yoktur. Ancak, şüphe ve tereddüte müsait olmayan bir başka nokta temeli hep pastel renklerin teşkil ettiği, cırlak renklerin modaya göre gelip geçtiği, selin akıp kumun kalması gibi birincilerin devamlı olduğudur.

Toplum hayatında, fikirler de böyledir. Her toplum, saman zaman bir aşırılığın cazibesine kapılıp gitmiş, *bir* süre onun parlaklığı karşısında gözleri kamaşmış halde kalmış, fakat alışkanlıkla beraber aşırılığın kusurları, eksikleri, sakatlıkları belirmiştir. O vakit toplumlar, daha ortodoks fikirlere gelmişler ve gelişmelerini pastel renkler kullanarak sabit hale getirmişlerdir, ötekiler, otomobile hız vermek için gaz pedaline vurulan ayak darbeleri rolünü oynamışlar, onların verdiği hızı dikkatli, basiretli ve ihtiyatlı şoförler merhaleleri kısaltmakta kullanmışlardır.

Bizim toplumumuz, umumi efkârı aydınları tarafından sürüklenen bir toplum olduğundan fikir dalgalanmaları hep, pek üst seviyelerde kalmış, daha aşağılara inememiştir. Bir zamanlar, bütün dünyada olduğa gibi bizim aydın çevrelerimizde de komünizm tesir icra etmiş, kendisine hayranlar bulmuş, hatta fanatikleri olmuştur. Bu, daha ziyade bolşevik rejimin Rusyada ilk harikalarını yarattığı ve Rus toplumunu altüst ettiği yıllardır. Sonraları, aynı aydın çevreler nasyonal sosyalizmin cazibesine kendilerini kaptırmışlar, ırkçılık ve turancılık gibi ekoller her meslekten taraftar kazanmıştır. Bu da, nazi ordularının zafer üstüne zafer kazandığı devredir. O günlerde nasyonal sosyalizm bizde revaç görmekle kalmamış, Amerikasından İngilteresine her yerde nazizm görülmemiş ilerleme ler kaydetmiştir.

Aslında, bunun şaşılacak bir tarafı yoktur. Dünya çoktan, bir bütün haline gelmiştir. İlerleyen medeniyet, üzerinde yaşadığımız yuvarlağın her bir köşesini öteki köşelere bağlamıştır. Pariste tesbit edilen kadın modasının bir anda yayılması, Amerikada tutulan bir yeni danam bütün gençler tarafından öğrenilmesi gibi atılan fikir tohumları da, eğer tohum bir kıymet ifade ediyorsa dört bir tarafta filiz vermektedir.

Günümüzün, Az Gelişmiş Memleketler için modası sosyalizmdir. Ancak sosyalizm komünizm veya faşizm derecesinde bir aşırı cereyan olmadığından çeşitli derecelerde sulandırılmış halde sunulan bir iksirdir. Ama şurası bir gerçektir ki, ileri memleketlerle aralarındaki büyük mesafeyi bir türlü kısa zamanda kapatamayan milletlerin aydın sınıflarında sosyalizm her şeye kadir bir sihir muamelesi görmektedir. Üstelik, bunun pastelden ziyade cırlak renkler sınıfına dahil olması cazibesini arttırmakta, kullananlara hususiyet, değişiklik, parlak laflar söyleme ve duyulmamış görüşler İleri sürme fırsatı vermektedir. Şüphesiz bu moda da geçecek ve değişik zevkler zihinlerde büyülü sosyalizmin yerini alacaktır.

Ama, bu cereyanın hakim olduğa sırada gaz pedaline vurulacak darbelerin iyi ellerde çok hayırlı neticeler vereceğinden, bir takım putları yıkıp zemin temizleyeceğin den, taba konulan günün meselesi haline getireceğinden şüphe caiz değildir. Bu bakımdan, ondan korkmak değil, faydalanmak lâzımdır.

İKTİSADÎ VE MALÎ SAHADA

Dış Ticaret

İki yüzlü madalyon

Bitirdiğimiz haftanın başlarında bir gün Başbakanlık binasının üst katındaki Bakanlar Kurulu Toplantı Salonunda son derece mühim bir toplantı yapılmaktaydı. Toplantı bir karar toplantısıydı. Onun için de oldukça uzun ve hararetli geçti. Toplantı salonunun ortasında bulunan üzeri cam kaplı masanın etrafında çepçevre oturan altı kişilik Bakanlar Komitesi, haftanın sonunda neşredilen bir kararname ile piyasada belli bir ferahlık husul getirme gayesi güden îthalât rejiminin emniyet musluklarını açmak kararını alıyorlardı. o *gün* "Altılar" Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlunun başkanlığında toplandılar. Toplantıya Ticaret ve Ekonomi Bakanı İhsan Gürsan, Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş, Tarım Bakanı Cavit Oral, Ulaştırma Bakanı Cahit Akyar, Maliye Bakanı Şefik İnan ve Gümrük ve Tekel Bakanı Şevket Bulatoğlu katıldılar.

Bakanlar, günlerdir hatta aylardır üzerinde çalışılan bir meseleyi o gün bir defa daha görüştüler ve yeni ithalât rejimine yön verecek karar* namenin son rötuşlarım yaptılar.

Nitekim haftanın sonundaki cuma günü Resmi Gazeteyi tetkik edenler "Altıların çalışmalarının bilançosuyla karşılaştılar. Fakat yeni İthalât rejimi beklenen neticeyi vermedi. Sanayiciler sevinçle el çırparken, ithalâtçı tüccar ister istemez:

."— Ne bekliyorduk, ne bulduk" dedi.

Bir çalışmanın hikâyesi

A slında herşey, 1961 yılının son gününde -31 Aralık pazar günü- başladı. O gün "Altılar," günlerden pazar olmasına rağmen, sonun başlangıcındaki ilk toplantılarını yaptılar ve gündemlerindeki 1962 yılı ithalât programını tetkike koyuldular. Üç gün devam eden çalışmanın bilançosu, çarşamba *günü* Bakanlar Kuruluna takdim edilen rapor oldu. 1962 yılı ithalât programının esasları takriben bir ıl önceden tespit edilmeğe başlanmıştır. 1962 yılı ithalât rejiminin askeri idare zamanındaki aksak ve kifayetsiz tarafları gözönünde tutulmuş ve bu rota üzerinde seyredilerek yeni rejiminin ana hatlarının çizilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır.

Bunun için, 1962 yılı ithalât programının tespit işiyle ilgili olarak Ticaret ve Ekonomi Bakanlığında seri toplantılar yapıldı. "Altılar"ın müsteşarlarının ve ilâveten, Sağlık Bakanlığı müsteşarı ile Devlet Plânlama Teşkilâtı temsilcisi, Merkez Bankası temsilcisi, Odalar ve Borsalar temsilcileri ile Esnaf ve Sanatkârlar Federasyonu temsilcisinin iştirak ettiği toplantılar oldukça verimli geçti. Seri toplantılar Aralık ayının ortalarına kadar devam etti. Bu seri toplantıların sonucu, bir rapor halinde tespit edildi. Raporun temi. Dış ticaret rejiminin 1961 yılındaki kifayetsiz tatbiki ve piyasanın halen içinde bulunduğu ihtiyaçlardı. Bu arada ithalât kapasitesi de tespit edildi. Daha sonra bu tâli komite tarafından 1962 yılının ithalât rejimini kayıt altına alan bir taslak tespit edilerek "Altılar" dan Ticaret Bakanı İhsan Gürsana verildi. Gürsan süratle taslağı tetkik etti ve çalışmasını ikmâl eder etmez de "Altılar" komisyonuna havale etti. "Altılar" taslak üzerinde maddelerin tedavini bakımından ufak tefek değişiklikler yaptılar. Ama asıl değişiklik "Altılar"ın ithalât rejiminde bazı kolaylıklar sağlamayı düşünmesi oldu.

İhsan Gürsan
Bir nikbin adam

Nitekim bu kolaylıklar gaye bilinerek bazı esaslar tespit edildi. Bunlar, leyhe olan hükümlerin mukaddem karar ve yönetmeliklere de teşmili ile başladı ve sonra sıralandı.

Meselâ: "Altılar" tahsisli ithal malları listesinden müsaadesi alınan bir mal yerine, kullanma yerinin aynı olduğu ispat edildiği taktirde liberasyon listesinden bir maun ithal elinebilmesini faydalı buluyorlardı. Üstelik temdit muamelesi de Ticaret Bakanlığınca tespit edilecekken mücbir sebepler vaki olursa Odalar Birliğince de yapılabilecekti. Bu da ithalâtçı için bir kolaylıktı. Ayrıca Odalar Birliğinden imâl süresi isteme müddetinin üç aydan altı aya çıkarılması derpiş ediliyordu.. "Altılar" bu çeşit pek çok kolaylığı ithalât rejiminin bünyesine ithal ettikten sonra yeni rejimi hâvi raporlarım Bakanlar Kuruluna getirdiler.

Rejimin hali....

Bitirdiğimiz haftanın sonunda yayınlanan 1962 yılı Dış ticaret rejiminin mali portesi 560 milyon dolardır. Bu 560 milyon doların ilk altı aylık tatbikat için ayrılan kısmı 230 milyon doları bulmaktadır. 220 milyon dolar gene 4 Ocak tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 8. kotaya tahsis edilmiştir. 220 milyon doların 160 milyon doları liberasyon ve tahsisli ithal mallarına, geriye kalan 60 milyon doları ise anlaşmalı memleketlerle yapılacak ithalâta ayrılmıştır.

220 milyon doların dışında, takriben 15 milyon dolarlık bir tahsis de Nato, Sürplüs programı ve diğer ithal yollan için ayrılmış bulunmaktadır. Zaten 1902 İthalât programının belli özelliği, Sanayi mallarına verilen önemdir. Makine ve yatının kotasına bunun için 35 milyon dolar ayrılmış bulunmaktadır. .

Fakat yeni ithalât rejimi bununla da kalmadı ve piyasanın rahatlaması ve yerli sanayiin inkişâf bulması gayretini destekleyerek Sanayi Odalarının inisiyatifi içinde sanayi

Odalar Birliği
Yol kavşağı

maddeleri için aynen 42 milyon dolarlık bir tahsis daha yaptı. Sanayicinin yüzünü güldüren bu oldu ve Fethi Çelikbaş tesirli rol oynadı. Zaten Çelikbaş sanayicilerin dertlerini iyi bilmektedir.

Madalyonun öbür yüzü

A ncak, sanayi sahasına yapılan yatırım ve teşvik tahsisleri, ithalâtçı tüccar sınıfım pek memnun etmedi. Tüccarın asıl istifade edebileceği libere tahsislerinin pek çoğunun Bakanlıklar emrinde bulunuşu ve tespit dilen ithal mallarının ihtiyaca kar şılık olarak mütalâa edilmemiş olması ithalâtçı tüccarın keyfini kaçırdı. Haftanın sonunda bir ithalâtçı tüccar bir AKİS muhabirine yeni ithalât rejiminden bahisle:

"— Beklenen bu değildi" diyerek söze başladı ve sonra:

"— Sanayi teşvik edilirken biz İhmal edildik. Halbuki asıl ihtiyacı biz karşılarız, piyasadaki ferahlığı biz temin ederiz. Meselâ bakın, tetkik edin, listelerde hep makine aksamı ve motor bulacaksınız. Halbuki, bunlar zaten bulunabiliyordu" diye devam etti.

İthalatçı tüccarın pek memnun olmamasına rağmen sanayiciler yeni rejimi tuttular.. Üstelik yatırımı teşvik politikasının yerinde olduğunu belirttiler. Ticaret Bakanlığı da keyifliydi. Nitekim Ticaret ve Ekonomi Bakam İhsan Gürsan bir gazeteciye:

"— 4 Ocak tarihli Resmi Gazetede yayınlanan kararname ile 1961 tatbikat neticeleri nazarı dikkate alınarak bir takım yenilikler ve kolaylıklar sağlanmıştır" dedi ve sonra yeni bir kolaylıktan bahsetti:

"— Piyasa için yeni bir kolaylık daha düşündük. Gümrükte beklemekte olan ve piyasada ihtiyacı hissedir en bazı maddeler, liberasyon listesi esas tutularak serbest bırakılacaktır. Fakat bu maddeler içinde lüks olanlar varsa onlar için bir muamele yapılmayacaktır. Bütün bunlar tasavvurdan ibarettir. Henüz karar safhasına intikal etmemiştir. Ama, edecektir."

Umulan ve bulunan

1 962 yılı Dış ticaret rejiminin açıklanmasıyla piyasada belli bir ferahlık dikkati çekecek, fakat bunun ne derece uzun ömürlü olduğu kestirilemeyecektir. Tüccar ve Sanayici bu ferahlığı yaratan başlıca faktör olacaktır. Zira ithalât imkânının yar ratılmış olması elde bulunan, satışa arzedilmeyen malların piyasaya intikalini sağlayacak ve mal bolluğu kendini gösterecektin. Ne var ki piyasada bol miktarda bulunan ve satışa arzedilmeyen mal gene sanayi mallarıdır. Bu itibarla paranın çalışma gücüyle mütenasip olarak bu mallara, müşteri bulması ithalâtçı tüccara göre pek kolay değildir. Tek ümit gümrüklerde bekleyen mallardır. Bu mallar piyasada görünür görünmez, işte asıl ferahlık kendini bel-11 edecektir.

T. C. Merkez Bankası
Para babası

T E K N İ K

Elektrik

Heyecan çekenler

Türkiyede elektrik İşlerinin organizasyonunu sağlayacak olan Türkiye Elektrik Kurumu kanun tasarısının tekrar ele alınması, elektrik işleriyle uğraşan dairelere geçen haftalarda bir heyecan dalgası getirdi. Aynı heyecanlı günler bundan Uç yıl önce de yaşanmıştı. Şimdi, ilgili bütün dairelerin gelecekteki durumlarını belirtecek olan T. E. K. kanunu hükümetçe yeniden ele alınmıştır. Aslında bu çalışmalar yeni değildir. Geçmişte de bu konuda gayretler sarfedilmiştir. (Bak: AKİS, Sayı - 280).

Bu sefer çalışmalar yarıda kalmayacağa benzemektedir. Eski iktidar devrindeki çalışmalar politik tesirlerle ve bizzat Menderesin emriyle durdurulmuş, o devrin Büyük Millet Meclisinde komisyonlardan geçip genel kurula giren Türkiye Elektrik Kurumu kanun tasarısının onbeş maddesi kabul edildikten sonra hükümetçe geri alınmıştı. Ondan sonra gelen hükümetler tasarıyı yeniden getirmeyi bir türlü başaramamışlardır Tabii bu arada ihtilâl hükümetleri nin kendilerini geçici saymaları da rol oynamıştır. Zaten iki yıldanberi yeniden büyük yatırımlara girişilmediği için daireler arasında yetki tartışmalarına pek fırsat da çıkmamıştır.

1962 bütçesiyle yeni yatırımlara girişileceği bilhassa kabinenin programında belirtilmiştir. Hidroelektrik santralların ve barajların, sulama ve taşkın kontrolü gibi çok maksatlı projeler arasında en uygun ve en çok faydayı sağlayacak şekilde seçilerek inşaata başlanacağı duyulur duyulmaz bütün eski baraj şampiyonları yeniden hummalı bir kulis faaliyetine giriştiler.

Çalışmalara Sanayi Bakanlığının teşkil ettiği bir komisyonda başlandı. Bu komisyona Bakanlığın kendi daireleri olan Enerji Dairesi, Elektrik taleri Etüt Dairesi ve Etibank katılmakta, İmar ve İskan Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığından da birer uzman heyeti davet edilmiş bulunmaktadır. Çalışmalar önce genel müdürler seviyesinde başladı Sonra, bizzat bakanlar da toplantılara katıldılar. Sanayi Bakanlığı temsilcileri bu defa her türlü yetkiyi ellerine almağa, TEK kanunu ile Türkiye çanında yeni bir elektrik "tekel"i kurmağa azimli görünmektedirler Bunu gerçekleştirmek amacıyla birçok sebepler ileri sürülmekte, bin dereden su getirilmektedir!..

İşin aslı

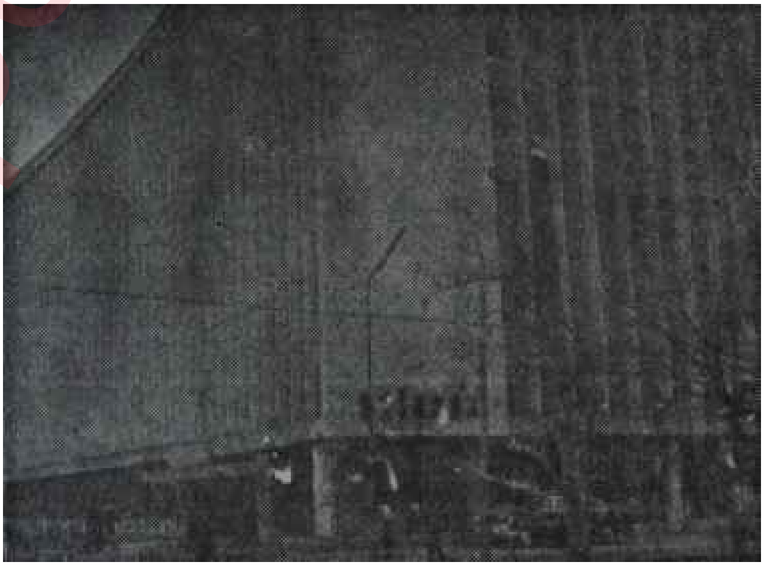
Aslında mesele sanıldığı kadar basit değildir. Herhalde, bir kanun çıkarı vermekle herşeyin düzeleceğini ummak, safdillik olur. Gerçekten elektrik işlerindeki bu karışıklık, kanunların yetersizliğinden çok, tatbikatın kanunlara uymamasından, daha doğrusu, ilgili bazı dairelerin kendilerine kanunla yöneltilmiş işleri gerektiği şekilde yapmamalarından veya yeteri kadar teşkilâtlandırılmış bulunmamalarından ileri gelmektedir. Buna karşı, bazı daireler de yetki sınırlarının dışındaki bazı işleri yapmağa haklı olduklarım sanmaktadırlar.

Bugün genel olarak, mevcut kanunlara göre, elektrik konusunda en yetkili merci ve başvurulacak son makam Sanayi Bakanlığı Enerji Dairesidir. Türkiyedeki hertürlü elektriklendirme plân ve projelerini orası düzenlenmekte, incelemekte, tasdik etmekte ve yapılan tesislerin kontrolünü, hattâ kabul işlemlerini yapmaktadır. Bu görevler Sanayi Bakanlığı kuruluş kanununda açıkça belirtilmiştir. Bütün bu teferruatlı ve çok önemli işleri yürütebilmek için birçok mühendis ve fen adamından kurulmuş büyük bir dairenin çalışmakta olduğu akla gelirse de, aslında Enerji Dairesi enerji işlerinde önderlik etmek, ana gelişme programlarım düzenlemek şöyle dursun, gündelik normal işlerini bile yürütecek sayıda personeli olmayan ufak bir teşkilâttan ibarettir. Buna sebep olarak ilgililer daima kuruluş kanunundaki kadroların azlığım göstermişlerse de, 50-60 kadrolu dairelerin yevmiye ile çalışan 8-10 bin teknik personeli bünyesinde barındırdığına dair misâlleri pekçok olan bir memlekette bu gibi görüşlerin değeri bulunmadığı açık bir gerçektir.

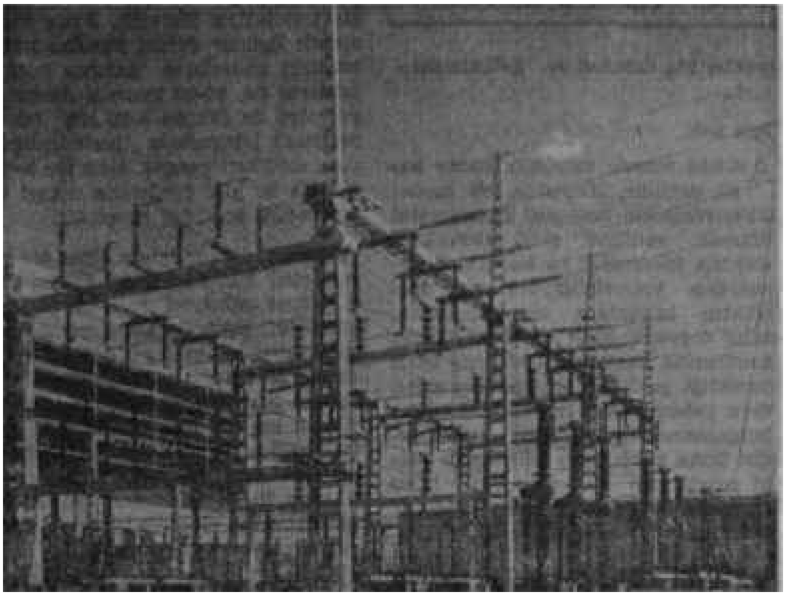
Sanayi Bakanlığının diğer Ur dairesi olan Elektrik İşleri Etüt idaresi hükmi şahsiyeti haiz bir Genel Müdürlük şeklinde kurulmuş olmakla beraber, Bakanlığa bağlı, aslında son söze sahip bulunan Enerji Dairesinin murakabesindeki bir idaredir. Ancak baştaki idarecilerin çok kere bu durumu ve yetkilerinin böylece sınırlandığını unutarak enerji politikasını kendi başlarına yürütmeğe çabalamaları elektrik işlerindeki mevcut keşmekeşi doğurmaktadır.

Sanayi Bakanlığının elektrik işleriyle uğraşan üçüncü teşekkülü, tatbikatçı ve işletmeci özelliklerini taşıyan bir finansman müessesesi olan Etibanktır. Bu banka şimdiye kadar birçok büyük eserler meydana getirmiştir. Çatalağzı, Tunçbilek, Soma termik santrallarıyla Sarıyar Barajını ve bütün büyük santrallan birleştiren enerji nakil şebekesini, bazı hidroelektrik santrallann makina ve elektrik tesisatını hep Etibank yapmıştır.

Bu sebepten tenkit oklarına en çok hedef olan dairelerden biri de, DSİ'den sonra, Etibank olmuştur. İşte, bir tek Sanayi Bakanlığının bünyesinde elektrik işleri böylece

Etibankın gösterişli binası
Hizmet yolunda

Bir trafo istasyonu

Emeğin mükâfatı

birbirinden bağımsız üç ayrı teşkilâta verildiğine ve aradaki koordinasyon ve işbirliği de gerektiği şekilde sağlanamadığına göre, başka bakanlıklara bağlı dairelerle aradaki bağıntıların neden bir türlü düzenlenemediği kolaylıkla anlaşılmaktadır.

Hararetli çekişme

TEK kanununun yeniden ele alınması için yapılan toplantılarda başlıca iki tez öne sürüldü. Bunlardan İlki Sanayi Bakanlığının tezidir Ve elektrikle ilgili bütün konuların, yani ister yakıtlardan, ister sudan enerji üreten kaynaklar bahis konusu olsun, mutlaka TEK'in elinde toplanmasını ve bu husustaki bütün çalışmaların kurulacak teşkilât tarafından ele alınmasını istemektedir. İkinci tez, TEK'in adıyla uygun şekilde bir "tekel" kurmasının liberal ekonomilerde mümkün görülemiyeceği. bunun ancak koyu bir devletçilikle bağdaşabileceği şeklindedir. Bu ikinci tez daha çok belediyeleri temsil eden İmar ve İskân Bakanlığı ile Bayındırlık Bakanlığı ve DSİ temsilcilerinin fikridir.

Kanunun tartışılmasında esas çekişme, su santrallannın etüdü, plânlanması ve inşası konusunda çıktı Tartışmalarda esâs hedefi Devlet Su İşleri teşkil ediyor ve şimdiye kadar yapılan büyük barajların ve su santrallarının kurucusu olan bu idareden yetkileri geri almak isteniyordu. Aslında DSİ, nisbeten yeni kurulmuş bir daire olmasına rağmen kısa zamanda büyük işler başarmış ve bu bakımdan dikkati üzerine çekmiştir. Yoksa Su İşleri olarak kurulmuş bir idareden su santrallarıyla ilgili yetkileri kaldırmak, hattâ bunları paylaşmak, Türkiyenin coğrafi tabiatı icabı, bir tarafı tamir ederken bütün mekanizmayı bozmak demektir. Çünkü Türkiyede akarsuların karakteri, bunların tek maksatla, meselâ yalnız enerji maksadıyla, kullanılmasını ekonomik sebeblerden önlemektedir. Böyle yapıldığı takdirde -ki şimdiye kadar birçok misâller vardır - ortaya çıkan tesisler rantabilite sınırlarından uzaklaşmakta, dolayısıyla, zararı önleyebilmek için elektrik fiyatlarını yükseltmek gerekmektedir. Halbuki memleket endüstrisinin gelişmesi, plânlı ve hızlı bir kalkınma, ancak bol ve ucuz elektriğin elde edilmesine bağlıdır.

İlk tezi savunanların öne sürdükleri örneklerden ikisi Yunanistanla İngilteredir. Bunların ikisinde de sular idaresi sadece elektrik elde etmek amacıyla kullanılmaktadır. Bunun yanısıra sulama, taşkın önleme veya diğer maksatlar mevcut değildir. Başka bir misâl, Fransadaki E. D. F. -Electricite de France - dir ki, bu idare zaten pek demode metod arla çalışmakta, bizzat Fransızların bile zaman aman tenkitlerine uğramaktadır. Sanayi Bakanlığı temsilcilerinin ileri sürdükleri gibi yapılacak olursa hem memleketin kalkınma gücü azaltılmış olacak, hem de üstelik su santrallarını yapacak TEK ile su işlerini yürüten DSİ arasında daimi bir girişim yaratılmış bulunacaktır.

Hal çaresi

O hâlde ne yapmalıdır? Tenkit oklarına hedef tenkil eden bazı gerçekler de var. Meselâ Devlet Su İşleri, elektrik konusunu* elinden bırakmak istemediği halde, tutumunun hiç de bu işleri gereği gibi yürütmeğe yeter bir teşkilat haline gelme yönünde olmadığı görülmektedir. Aksine, sanki Türkiye sularından elektrik elde edilmesi pek önemli bir mesele değilmiş gibi, DSİ'nin o işi hafiften aldığı görülmektedir. İnşa ettiği büyük barajların kontrolünü Amerikalı müşavir firmalara yaptıran idarenin, bu metodu her zaman uygulayacağı düşünülemez. Müşavirlerin yanısıra daima hizmete hazır durumda, Türk mühendislerinden mürekkep teknik bir ekibin yetiştirilmesi gerekirken, buna önem verilmemiş, o inşaatlarda çalışıp da sonradan dairede vazife almış elemanların tecrübeleriyle faydalı olacakları toplu bir teşkilât kurulmamış, bu elemanlar perakende hâlde dağılıp gelmişlerdir. Üstelik DSİ bu haliyle tecrübeli ve değerli elemanları toplamak şöyle dursun, şimdiye kadar elindeki mevcutları transfer etmek durumunda kalmıştır. Herhalde, su santrallarıyla ilgili konuların DSİ'ye bırakılması isteniliyorsa, ona elektrik işleriyle uğraşacak bir teşkilâta yakışır bir düzen verilmesi İlk ele alınacak işlerdendir.

Yapılacak İkinci iş, Sanayi Bakanlığının bünyesinde birbirinden bağımsız olarak çalışan üç ayrı teşkikilâtı bir tek idare altında toplamaktır. Bu, gelecekteki TEK için de ilk ve hayırlı adımı teşkil edecektir. Böylece kurulacak bir tek idare, Türkiyede elektrik işlerine ait etüd, plânlama, proje işlerini üzerine alacak, termik santralların, hava hatlarının, şehir şebekelerinin inşaatını yapacak, memlekette mevcut bütün bölge santrallarını isletecektir. Böylece hâlen İller Bankası tarafından yürütülmeğe çalışılan, fakat aslında belediyelerin birçok dertlerine deva olmak yolunda saplanıp gücünü tüketmiş durumda bulunan bu bankanın gerektiği gibi yürütemediği, yeni tesisler inşası ve işletme konusunda belediyelere yerdim işleri tek elde toplanmış olacak ve bu maksatla daha büyük bir sermaye ayrılacağı için işlerin yürütülmesi imkân dahiline girecektir.

Her gayeye adım adım erişileceği bir an hatırdan çıkarılmazsa daha uzlaştırıcı ve memleket menfaatlerine çok daha uygun çözümlere varılması kabil olacaktır.

Portekiz

İsyan, isyan!..

Geride bıraktığımız haftanın başında Portekizin güneyinde baş gösteren, fakat çabuk bastırıldığı bildirilen isyan hareketi Dr. Salazarı hayli şaşırtmış olacak. Zira, 30 küsur senedir Portekizin ve denizaşırı topraklarının kaderine tek başına hükmetmiş olan diktatör-Başbakan, çarşamba günü Portekiz Meclisinde Meclis Başkanına okuttuğu nutkunda Birleşmiş - Milletlerden çekilmek ihtimaline temas etmektedir.

Oliveira Salazar, dikta edebiyatının şaheserleri arasında yer alacağı şüphesiz bulunan bu nutkunda, "Her. halde, doğrudan doğruya menfaatlerimizi ilgilendirmeyen konularda Birleşmiş - Milletlerle işbirliğini reddedeceğiz" demektedir. Ya, Portekizin menfaatlerini doğrudan doğruya ilgilendiren konularda? Cümlenin muhalif mânasına bakılırsa, bu konularda Birleşmiş . Milletlerle işbirliğinde bulunacaktır. O halde neden Portekiz hükümeti sömürgeleri hakkında Birleşmiş - Milletlere rapor vermeyi reddediyor? Niçin Angolada olup bitenlerin hesabını vermekten kaçınıyor? İfade bu mânada değerlendirilirse, Salazarın mantığında belkemiği kırığını görmemeye imkân yoktur.

Birleşmiş Milletlerden çıkmak meselesine gelince, öyle görünüyor ki, Dr. Salazar bunu, artık gizli bir tarafı kalmamış olan sömürgeciliği hakkında değil, belki şimdi Portekizin anavatan topraklarındaki dunun hakkında da hesap Terme gününün yaklaştığını gördüğü için düşünmektedir» Zira son isyan Portekiz anavatan topraklarındaki durumun da sömürgelerdekinden daha parlak olmadığını, diğer bir deyimle sömürgelerdeki mücadelenin şimdi anavatana da sirayet etmiş olduğunu düşündürmektedir.

Baja ayaklanması

Yılın ilk günü, şafakla beraber, Bajada harekete geçen kuvvetler Yüzbaşı Varela Gomesin kumandasında Baja piyade kışlasını ele geçirmeye muvaffak olmuşlardır. Fakat, rejime sadık kuvvetler kısa zamanda duruma hâkim olmuş ve ayaklananları mat etmişlerdir. Bu arada kışlayı istirdat etmek isteyen kuvvetlerin başında Savunma Bakanlığı Müsteşarı Jayme da Fonesco çarpışmada ölmüştür. Mahalli bir ayaklanma gibi gösterilmek istenen bu isyana ne kadar ehemmiyet verildiği işe bizzat Savunma Müsteşarının elkoymuş ve bu yolda hayatını kaybetmiş olmasından da bellidir. Yine ayaklanmanın ne kadar yaygın sahalarda tasvip edildiğini ölçmek için isyan haberini alan bir çok Portekizlinin âsilere iltihak için Lizbondan otomobillerle yola çıkmış ve yollarda yakalanmış olduklarım düşünmek kâfidir. Ayaklanma ile ilgili olarak yapılan tevkiflerin rakamım ise, tabiatiyle hiç bir zaman öğrenmek mümkün olmayacaktır.

Ayaklanmayı idare eden ve karnına bir kurşun yiyerek ağır yaralı halde hastahaneye kaldırılan yüzbaşı Varela Gomesin ise tepegöz bir genç subay olmadığı ve bu isi bir yılbaşı gecesinin mestliği içinde yapmadığı anlaşılmaktadır. Yüzbaşı Gomes, geçen 12 Kasım seçimlerinde Cumhuriyetçilerin adayı idi. Hangi seçimler bunlar? Dr, Salazarın sömürgeler meselesinden ötürü Birleşmiş - Milletlerce takbih edilmesi ve Santa Marta transatlantiğinin Galvao tarafından kaçırılması üzerine sarsıldığını nihayet farkedebildiği durumunu güya Portekizlilere tamir ve tashih ettirmek maksadile tertiplediği seçim müsveddesi!.. Muhalefetin iştirak etmediği bu seçimlerde Dr. Salazar 1,5 milyon Portekizli seçmene rey verdirerek 130 üyeli Meclisi kendi adamlarıyla doldurmuş ve güya bu suretle kamu oyunun kendisini ne kadar kuvvetle tuttuğu bir kere daha belli olmuştu. Ama işte şimdi o kamu oyu, Bajada askerlerin silâha sarıldığını duyan sivillerin onlara iltihak etmek üzere yollara düşmeleri şeklinde tecelli etmektedir. Dr. Salazar dahilden gelen bu tazyike nasıl karşı koyacak ve diğer taraftan Angolada giriştiği amansız sömürge mücadelesini nasıl idame edecektir?

Sömürgelerde savaş

Portekiz Başbakanının son nutkunda şöyle bir mâna da bulmak mümkün: Portekiz, Birleşmiş - Milletler ile ancak Beynelmilel teşkilât, sömürge menfaatlerim savunmada kendisine yardım ettiği ölçüde işbirliği edebilir. Son günlerde Hindistanın eline geçen Goa, Daman, Diu sömürgelerinden bahsediş tarzı bunu düşündürmektedir. Salazar, "Biz Hindistanın taarruzuna mâruz kalabiliriz, fakat biz olmadan Hindistan bu topraklarda barış kuramaz" demektedir. Demek oluyor ki, diğer sömürgelerde de bir yıldan fazla bir zamandan beri ölçüsüz ve insafsız bir savaşın devam ettiği Angolada, çoktan beri kıpırdanmaya başlamış olan Mozambikte de Portekizliler olmadan barış kurulamıyacaktır.

Portekizlilerin barış kurma işini nasıl tuttukları hakkında bir fikir edinebilmek için Angola olaylarının 1961 bidayetinde gösterdiği manzaraya şöyle bir göz atmak faydalı olacaktır.

Geçen yaz Angolada, tenkil son haddini bulup, Güvenlik Konseyi Por-

Salazar konuşuyor
'Çanlar kimin için çalıyor?

tekizi ikaz ettiği saman, Angola Halk Birliği hareketinin lideri ve sonradan kendisini "Angola kurtuluş ordusu başkumandanı" ilân eden Roberto Holden, bir Fransız gazetecisine, o bahar hâdiselerin nasıl başladığını anlatmıştı. Daha altı ay evveline kadar sulhsever yoldan muhtariyete kavuşmak tezini savunmuş olan bu mutedil liderin anlattıkları şudur:

"Sao Satvadora birkaç kilometre mesafede Primevera adını taşıyan bir çiftlik vardır. Bu çiftlikte, mecburi çalışmaya tâbi tutulan zenciler 14 Mart günü çiftlik sahibine müracaat ederek ücretlerinin ve hayat şartlarının biraz daha insani bir şekle sokulmasını istediler. Çiftlik sahibi M. Reis cevap olarak tüfeğini kaptığı gibi zencilerden birkaçım öldürdü ve bir kısmını da yaraladı, İşçiler de, tahmin edileceği vechile, ellerine geçirdikleri sopalarla, kazma ve küreklerle patronlarım hakladılar.

"Primevera çiftliğinde olup bitenler duyulunca bütün civar plântasyonlardaki Portekizliler, her önlerine gelen zenciyi vurup öldürmeye başladılar. Buna karşı isçiler de guruplandılar ve Portekizlilere ait ne buldularsa yakıp yıkmaya başladılar.

"Az zaman sonra ise Portekiz Hava Kuvvetleri karıştı. Köyler ve kasabalar insafsızca bombalandı."

Holden'in anlattıkları burada bitmektedir. Angola savaşının bu kadar feci ölçüler almasının ve artık bir barışın imkânsız hale gelmesinin sebebi, Portekizlilerin sömürgelerinde kımıldayan milliyetçi hareketi daha yumurtasında iken yok etmek gibi bir gafilâne niyetle çok sert ve fark gözetmeden vurmuş olmalarıdır. Ne uğruna?

Bugün Portekiz, resmi istatistiklerde elan iktisaden geri kalmış memleketler arasında görünmektedir. Bu muazzam sömürge imparatorluğuna ve memeketin başında bir ekonomi politik profesörünün bulunmasına rağmen bu geri kalmış durum, bu fakirlik nedendir? Çünkü, bütün bu muazzam varlıklara sahibi 40-50 aileden ibarettir de, ondan!-

400 yıllık hakimiyet

prof. Salazar bugün istihfaf ettiği Birleşmiş - Milletler Teşkilâtının Güvenlik Konseyine geçen yaz temsilcisini gönderdiği zaman, bu temsilci, Portekizin Angoladaki tutumunu müdafaa sadedinde, memleketinin Angolaya medeniyet götürdüğünü uzun uzadıya sayıp dökmüştü. Lâkin 1957'de neşredilen yarı resmi tebliğlerin bu münasebetle hatırlattığına göre Angolada 7 ile 70 yaş arasında 700 bin yerli mecburi iş rejimine tâbi tutulmaktadır. Her üç erkekten biri çalışamaz haldedir. Çocuk ölümü nisbeti % 60 dır. 1000 çocuktan yalnız 1'i okula gitmektedir. Portekizliler 400 senelik hakimiyetleri sırasında Angola halkından % 1 nisbetinden daha azını eşit haklara sahip vatandaş kabul etmişlerdir. Yani bu % 1 zenci de Salazar idaresi altında Portekiz vatandaşı ne gibi haklara sahipse, o haklardan faydalanacaktır.

İşte, Dr. Salazarın ancak Portekizlilerin sulhu sağlıyabileceklerini söylediği yerlerden biri bu haldedir!..

Olur mu? Ekonomi politik profesörü dahi olsa, tek bir fâninin 88 yıl boyunca daima ve her şeyde haklı olması mümkün mü?

Kongo

Boşa giden tokat

Katanga Meclisi, geride bıraktığımız hafta çarşamba günü gayet karışık ve karanlık şartlar altında ve Başkan Çombenin iştiraki olmadan toplanmıştır. Bu toplantıyı Çombe vadetmişti. Kendisinin Kitonada girdiği taahhütleri Meclis tasdik edecekti.

Geçen 16 Aralıkta Birleşmiş-Milletler kuvvetleri Katangada asayişi sağlamak ve ayrılıkcı hareketlere son vermek içi umumi bir harekete geçince, Çombe, etraftaki müstemleke idarecilerinden, bu arada Rodezya ve Angoladan, hatta eski Fransız Kongosunun Başkanı Rahip Yuludan gördüğü yardım ve Katanga madenlerinin Kongo Cumhuriyeti içinde eritilmesini arzu eden yabancı menfaatlerin müzaheretine rağmen, bu defa pabucun pahalı olduğunu anlamış ve yine - dördüncü defa - müzakereye yanaşmıştır. Bunun üzerine Mavi Miğferlilerin hareketi durdurulmuş, ateş kesilmiş ve Çombe, Kitonada merkezi Kongo hükümeti başkam Adula ile müzakereye koyulmuştur.

Bu müzakerede Çombe, Katanganın merkez hükümet idaresine bağlanmasını kabul etmiş ve bir de deklarasyon imzalamıştır.

O zaman, yine bu sütunlarda işaret edildiği gibi, bu, çocukların bile görebileceği bir aldatma idi. Nitekim Çombe daha Elizabethville'e döner dönmez mızıldanmaya başlamış, Kitonada bir yandan Birleşmiş - Milletlerin, diğer yandan Amerikan temsilcisinin tazyiki altında kaldığını, buna rağmen imzaladığı bildirilen deklarasyonda ancak konfederasyon esaslarını kabul ettiğini söylemiştir. Diğer taraftan Katanga hükümetinin diğer üyeleri de Çombenin girmiş olduğu taahhütlerin hiç birşey ifade etmiyeceğini, bunların ancak Meclis tarafından tasvibinden sonra değerleneceğini ifade etmişlerdir.

Gerek Birleşmiş . Milletlerin, gerekse "Mavi Miğferlilerin harekâtım desteklediği halde müttefiklerinin ısrarı üzerine Adula - Çombe görüşmesinin hazırlanmasına ve ateşin kesilmesine razı olan Amerikanın bu vaziyet karşısında gayet müşkül, batta biraz gülünçce bir duruma düştükleri şüphesizdir. Yine şüphe yok ki Çombe kıstırılmışken bir müphem ümit uğruna harekâtın durdurulması yarıyarıya boşa gitmiş bir tokat tesiri yapmıştır.

Şimdi ne olacak ?

Çombe Meclisi toplamıştır ama toplantıda kendi bulunmadığı gibi. temsilcilerinin birçoğu da bulunmamıştır.

Çombe bir toplantıda
Sömürgeci maşası

mıştır. Bu toplantının bir komedi olduğu gün gibi meydandadır.

Bu arada hiç şüphesiz Katanga ordusuna takviye gelmiştir. Paralı beyaz subaylar tarafından idare edilen bu kuvvetlerin şimdi Mavi Miğferliler karşısına aha çetin bir hasmı olarak çıkmaları ve Birleşmiş-Milletleri hacil bir duruma düşürmeleri beklenebilir.

Birleşmiş - Milletler vaziyetin vahametini görmüş gibidir. Genel Sekreter Vekili U'Tant etraftan yardım ve takviye istediği gibi, Rodezyadan ÇoMbeye yardım edildiği hakkında ki haberlerin tahkiki için sınıra müşahit gönderilmesini İngiltereye teklif etmiştir. Aynı teklif Angola İçin Portekize de yapılmıştır. İki memleket de şimdilik susmaktadır.

Buna karşılık merkezi Kongo hükümeti Mavi Miğferlilerin safına 1000 Kadar asker vermiştir. Bu, tehlikeli bir şeydir. Fakat tam bir dahili harp göze alınmadan Katanga gailesi bertaraf edilemiyecek gibi görünmektedir.

Doğu - Batı

Diplomatik temaslar

Bitirdiğimiz hafta içinde Moskovada Batı ile Sovyetler arasında ilk diplomatik temaslar başlamıştır. Baskan Kennedy ile İngiltere Başbakanı Mac Millan'ın Bermuda mülakatinde kararlaştırmış oldukları gibi, ilk olarak Amerikanın Moskova Büyükelçisi Llewelyn Thompson teşebbüse geçerek Sovyet Rusya Dışişleri Bakanı Andrei Gromiko ile görüşmüş ve ertesi gün Moskovadaki dört Batılı devlet Büyükelçileri arasında bir toplantı yapılmıştır.

iki taraf da görüşmeler hakkında şimdilik bir haber sızdırmamı şiardır. Gromiko bu konuda tefsirde bulunmak için vaktin henüz erken olduğunu,, Thampson ise görüşmelerin devam edeceğini, fakat gelecek karşılaşmanın tarihini tesbit etmediklerini söylemekle yetinmişlerdir, öyle görünüyor ki. Batılılar ikinci teşebbüsün Sovyetlerden gelmesini beklemektedirler.

Bazı belirtiler

Batılılar, bugün için Sovyetlerle yalnız Berlin meselesini konuşmak gerektiği ve bunun İçin de bir müzakere zemini aramak lazımgeldiği hükmüne varmış bulunmaktadırlar. Yukarıda bahsedilen diplomatik temaslar ise, "makul" bir zeminin mevcut olup olmadığını araştırmak maksadile yapılmaktadır.

Fakat, bu temaslar başladığı sırada, Sovyetlerin Birleşmiş - Milletlerdeki mümessili, Teşkilâtın Silâhsızlanma komisyonuna müracaat ede. rek bu alanda bir açılma yapmıştır. Diğer taraftan gerek Sovyet Rusya. gerekse müttefikteri, Batı Almanyanın silahlanması ile ilgili olarak etrafa birteviye nota dağıtmışlardır. Bütün bunlar vaktiyle yaptıkları gibi, işe Avrupa Güvenliği ve oradan Almanyanın tarafsız ve silâhsız kılınması ve hattâ Avrupada muayyen bölgelerde muayyen silâhlardan tecrit edilmiş bölgeler ihdası meselelerini karıştırmaya niyetli olduklarını düşÖünndüümmüzedketkeidigr.ünlerdeki gelişmeler bu hususta daha sarih bir fikir verecektir.

Okuyucu mektupları

1957 yılındanberi devamlı bir okurunuz olmama rağmen, bugüne kadar bir okuyucu mektubu olsun göndermedim. Bu, yazdıklarınızla tamamen hemfikir olduğumu, kendi görüş, ve düşüncelerimi AKÎS'in herbiri birbirinden daha büyük bir emek, bir başka meharetle meydana getirilen sayfalarında bulduğumu gösterin Ancak, son durumlar ve AKİS'in istikametinde sezdiğim tutumu, beni bir mektup yazmak mecburiyetinde bıraktı.

İhtilâl oldu ve 15 Ekimle beraber yerini Parlamento nizamına terketti. Şimdiki halde ne görüyoruz? Memleketin hiçbir problemi yokmuş gibi, bir siyasi af teranesi! Ne oluyoruz, dostlar? 27 Mayıs Milli İnkılâbı sadece çok perdeli bir komedi meydana getirmek için mi yapıldı? Ne demek oluyormuş, af? A P. 1i çığırtkanlar elbette bu mevzuun posasını çıkarıncaya kadar uğraşacaklar ve Sayın İnönü belki yine bu mevzuda çok aşırı bir merhamet, aklın hududunu aşan bir tolerans, bir iyimserlikle hareket edebilecektir...

Af ne bir lütuf, ne de başka bir görüşle verilmelidir. Böyle lutuflar amme vicdanını hukuk anlayışını yıkar ve yarına umutla bakanları kahreder, öldürür. Ortada bir milli cürüm varken, değil af, verilmiş cezalarda en ufak bir hafifletme dahi düşünülememeli, her hükümlü gibi Kayseri cezaevini dolduran siyaset bezirganları da saati saatine cezalarını çekmelidirler. Onları ilgilendiren affın, 27 Mayıs inkılâbının meşruluğunu sarsmıyacağı iddia edilemez.

İşte AKİS, bu mevzuda nedense görüşlerini kesinlikle ifade edemiyor yahut etmek için bekliyor. Herhalde o da bir lutufta bulunmanın yerinde olacağı inancında!..

387. sayıda Danimarkadan alınmış güzel bir misal var. Af kelimesinin ortaya atıldığı tu bir aylık zaman ve bu zamanın tatlı su kahramanlarına kazandırdığı cür'et gösteriyor ki, biz şartlarımız itibariyle bir Danimarka toplumu seviyesinde değiliz. Danimarkadaki 2. Dünya Harbi suçluları af mevzuubahis edildiği zaman hiç zannetmiyorum ki bir tashih-i karar talebinde bulunmuş olsunlar. Olsa olsa, lutfa şükranla mukabele hissiyatını göstermişlerdir.

Fehmi Engin - İzmir

KİTAPLAR

Ay Tutulduğu Gece

(Kemal Bilbaşarın romanı, İzmir, Kovan Kitabevi yayınları, 1961, Gutenberg matbaası, 205 sayfa 400 kuruş.)

"Ay Tutulduğu Gece" adlı roman, bir küçük Ege kıyısı kasabasının ve insanlarının romanıdır. Uzun yıllardan beri Egede öğretmenlik yapan Kemal Bilbaşar, pek iyi bildiği bu bölgenin bütün hususiyetlerini, insanlarının bütün incelik ve Özelliklerini bu romanda anlatmaktadır.

Romanın kısa hikâyesi şöyledir: Bir mühendis, iznini veya bir hastalıktan sonra aldığı uzunca istirahat devresini, sakin bir Ege kasabacığında geçirmek ister. Bir arabaya atlayıp, «fidece adım bildiği bir sahil kasabacığına gider. Kasaba mutaassıp, kasaba geri, kasaba içine dönük. Bir bekâr mühendisin kasabalarına geldiğini öğrenenler surat asarlar. Mühendise yüz vermezler. Ondan, bir vebalıdan kaçar gibi kaçarlar. Mühendis deniz kenarında kasabadan uzakça bir bağ evine sığına*. Evine sığındığı meyhaneci ile dost olur.

Mühendisin dayanması, kendisine surat asıp yüz vermeyenlere kargı tatlı muamelede bulunması ve kasabanın etlisine sütlüsüne karışmayıp, yerleştiği evde keyfine bakması, kısa zamanda ahbaplarının çoğalmasına yol açar. Mühendisin ahbapları arasında Avcı Nuri adında yarı meczup biri daha vardır. Adamın derdi, nahiyenin bir mahallesine su getirmektir. Mühendis bu işi üzerine alır. İzmirdeki ahbapları vasıtasıyla bu işi organize eder. Bu organize ediş, kasaba halkım daha da uyarır. Ahbapları gittikçe çoğalır.

Bir süre sonra mühendis, artık nahiye içinde pek de yadırganmayan bir adam olmuştur. En aziz dostu ise, yerli bir öğretmendir. Çok okumuş, kafası işler, devrimci, mücadeleci bir öğretmen... İki ahbap çavuşlar artık beraberce dolaşıp gezmekte, beraberce ava gitmekte, balığa çıkmaktadırlar. Mühendis bu arada kasabanın dertlerini de öğrenmektedir. Kasabada parti mücadeleleri var dır. Halk Partisini tutanlarla Demokrat Partiyi tutanlar arasındaki geçimsizlikler, çekememezlikler, küçük kasaba politikası oyunları, mühendisin dikkatle ve merakla seyrettiği yeniliklerdir. İki parti de kasabanın iki büyük zengini tarafından temsil edilmektedir. Bu iki zenginin sürtüşmesi, günün birinde kasabanın yaslandığı sırtlar üzerindeki zeytinliklerin ve çam ormanlarının yakılmasına kadar gider. Mühendis de kasabalıyla birlikte bu yangının söndürülmesinde çalışır. Sonra günün birinde mühendis bu zenginlerden birinin yeğenine abayı yakar.

Kemal Bilbaşar
"...bu yolda devam et!"

"Ay Tutulduğu Gece" adlı romanın hikâyesi, aşağı yukarı, ana hatlarıyla budur. Kemal Bilbaşar, usta bir hikayeci olarak, romanında ele aldığı tipleri derinlemesine iyi işlemiş. Üstelik tipler bir hayli de çok. Bir kasabanın çeşitli kesimlerinden alınmış tipler. Nahiye Müdürü, posta memuru, meyhaneci, yarı meczup Avcı Nuri, öğretmen, Mutaf Hoca adlı bir din adamı, bir muhtar, birkaç işçi, birkaç köylü tipi... Ayrıca, muhacir tipleri, bir İtalyan elçiliği kâtibi, karısı ve baldızı, bir bar kızı, bir kasaba ağası, kasabayı sömürüp şehre yerleşmiş bir başka ağa tipi... Sonra D.P. iktidarının yarım porsiyon tenkidi. Memleketin sayısız dertlerinden bazıları, vs... vs... Romanın kanaviçesi bunlar.

Ara bölümlerle İşlenmiş olan "Ay Tutulduğu Gece", bütünüyle başarılı bir roman olmaktan uzak Her bölümü ayrı bir hikâye olarak okumak belki daha yerinde. Bilbaşar, başarılı romancılığa atlıyamamış. Hele, kitabının sonlarına doğru iyice su yüzüne çıkan aşk hikâyesi ise, gerçekçi bir romancının, gerçekçi bir hikayecinin kolay kolay örnek olarak de alamıyacağı tipten bir aşk hikâyesi.

Maamafih, bütün bunlara rağmen, "Ay Tutulduğu Gece" adlı roman, kolay okunan, zevkle takip edilen bir roman denemesi. Hele Egenin o fazla tuzlu, açık semah, yeşillikler Cindeki havasına hasret insanlar için "Ay Tutulduğu Gece"yi okumak başlı başına bir zevk. Kemal Bilbaşar o Ege havasım romanında son derece başarılı bir şekilde vermiş.

Memleket Özlemi

(Langston Hughes'in şiirleri, çeviren Necati Cumalı, Ataç Kitabevi, İstanbul 1961, Ekin Basımevi, 45 sayfa 200 kuruş)

Langston Hughes, Amerika Birleşik Devletlerinin en ünlü şairlerinden biridir. Ayrıca, zenci dünyasının da en büyük şairi sayılıyor. Fırtınalı bir hayatı var. 1902 de Missouri eyaletinin ufak bir şehrinde doğmuş, oniki yaşma varmadan Amerikahin hemen tümünü dolaşmış. Çeşitli ayak hizmetlerinde çalışmış, üniversiteye kadar gelmiş. Sonra günün birinde üniversiteyi de, ailesini de bırakmış, gemilere tayfa yazılmış. Fransa, İspanya ve İtalyada dolaşmış. Pariste gece klüplerinde kapıcılık, ahçılık yapmış. 1925 yılında Amerikaya dönmüş. Şairliği de bu yıllarda ortaya çıkmış. Kitapları birbirini kovalamış. Langston Hughes, sâdece şiirle de yetinmemiş, hikayeler, romanlar, oyunlar da yazmış. Hemen her denediği türde de başarılar kazanmış. Amerikaya dönüşünde yüksek tahsilini de tamamlayan ve edebiyat doktorasını veren şairin bellibaşlı özelliği, yazdığı her satırda ırkının ıstırabım, çilesini ve sevincini dile getirebilmiş olmasıdır.

Langston Hughes, şimdiye kadar türkçeye çeşitli şiirleri, çeşitli kalemler tarafından kazandırılmış bir yazardır. Necati Cumalıdan önce de Suat Taşer, hazırladığı bir eserle onu türkçeye getirmişti. Cumalının "Memleket özlemi" adıyla yaptığı tercüme ise, Taşerinkine göre daha derlitoplu, daha etraflı, daha esaslı bir tercüme durumundadır.

Kitabın başında kısaca şairin hayatı, daha sonra da gene kısaca şiiri hakkında bilgi verilmiş. Cumahnın Langston Hughes'ten türkçeye aktardığı şiirlerin sayısı 25'tir. Zaten "Memleket Özlemi" adlı cilt, ufacık tefecik bir şey ama, zevkle, lezzetle okunan bir kitapçık. Langston'un şiirleri ve Cumalının gerçekten başarılı çevirileri için şu "Atlı Karınca" şiiri örnek olarak alınabilir. Bengi bozuk bir çocuğun bayram yerindeki halini tasvir eden şiir şudur:

"Zencilerin bölümü hani - Bu atlı karıncada - Ben de binebilir miyim amca? - Güneyde bizimorda - Beyazlarla rengi bozuklar - Oturamazlar yanyana - Büneyde bizim orda, trende - Ayrıdır zencilerin bindiği araba - Otobüste bize düşen arka sıra • Hâni arka sıra - Atlı karıncada - At hani - Kara oğlana?"

K A D I N

Ankara

Koruyucu aile

Çocuk, elindeki kitabın üzerine eğildi ve küçük hayvanı paralayan kaplan resmini olanca gücü ile yumruklamaya koyuldu. Büyük bir acı çeker gibi gözlerini kısmış, dişlerini sıkmıştı:

"— İstemiyorum, onu yemesini istemiyorum!" diyordu.

Az ötede dikiş dikmekte olan genç kadın, çocuğu bir süre sessizce seyretti, sonra yerinden kalktı ve onu kucağına alarak, okşamaya başladı. Önce, yumuşak bir sesle ona biraz yırtıcı hayvanları anlattı. Sonra, zayıf yaratıklara Allanın başka silâhlar verdiğini söyledi. İnsanın, zekası ve iradesiyle kaba kuvveti nasıl yendiğini de sözlerine ilâve etti.

Çocuk rahatlamıştı. Başka resimlere bakmaya koyuldu. Genç kadın, dikişinin başına döndü.

Olay, geride bıraktığımla hafta içinde birgün, Cebecide, sevimli bir şekilde döşenmiş sıcacık bir apartman katında geçti. Genç kadının adı Cenan Yaşargildi, ve küçük Mehmet ona, üç aydır, anne demekteydi.

Hikâye şöyle başladı: Bundan tam üç ay evvel Cenan Yaşargil, yüksek mühendis olan eşi Bülent Yaşargil ile oturmuş radyo dinliyordu. Bir kadın sesi, bir süre, korunmaya muhtaç çocuklardan bahsetti ve Sosyal Hizmetler Umum Müdürlüğünün koruyucu aile programım anlattı. Durumu müsait olan aileler, korunmaya muhtaç bir çocuğa yuvalarını açıp, ona beklediği şefkati verebilirlerdi. Bunun için devlet, koruyucu aileye, bakım parası olarak ayda 125 lira ödeyecek, yılda bir defa giyim parası verecek, çocuk hastalandığı takdirde ihtiyaçları karşılayacaktı. Çocuk, Sosyal Hizmetler Enstitüsünde özel şekilde yetiştirilmiş bulunan çocuk yerleştirme memurlarının, bir psikologla bir çocuk doktorunun devamlı kontrolü altında bulundurulacak, müşkülleri halledilecekti.. Korunmaya muhtaç çocuk, ailenin nüfusuna geçmeyecek, hizmetçi gibi de kullanılmayacak, istidadı yettiği kadar okuyacaktı. Ailenin âdeta bir yakın misafiri durumunda olacaktı. Aradaki bağ, sevgi ve şefkatten ibaretti. Herde, birgün hakiki anne ve babası meydana çıkar da, çocuğun korunmaya muhtaç durumu ortadan kalkacak bir hal gösterirse ve ana-baba, çocuğa hakikaten bakabilecek vaziyette ise, çocuk öz ana ve babasına devredilebilecekti. Gaye, çocuğa yardım etmek, onu bakım evlerinin kalabalığından kurtarıp, bir aile yuvasına kavuşturmak ve topluma daha faydalı bir şekilde, anne, baba ve kardeş sevgisini tadarak büyümesini sağlamaktı. Bu çocuklar, yurdun muhtelif köşelerindeki bakım evlerinde yaşıyan çocuklardı. 0-6 yaş arasındaydılar. Ya tamamiyle kimsebeple kendilerine bakamıyacak duruma düştüğünden, devlete terkedilmişlerdi. Bekledikleri şey, maddi yardımdan çok, sıcak bir kucak, ilgi ve şefkatti. Çünkü, çocuğun yalnız ruhi gelişmesinde değil, vücut inkişafında da en çok rol oynıyan şey, manevi hislerin tatminiydi.

Sosyal Hizmetler Enstitüsü tüm faaliyeti: Koruyucu aile
"Ey kimsesiz, Avare çocuklar..."

Sudan tutulan çocuk

Radyo susmuştu. Yaşargiller birbirlerine baktılar. Allaha şükür, kendi çocuklarım yetiştirmişlerdi. Oniki yaşındaki kızları Sibel, evde artık, bir gençkız olgunluğu içinde dolaşmaktaydı. Oğulları Mete ise onaltı yaşındaydı ve Atatürk lisesine devam etmekteydi. Uzun yıllardır evde bir küçük çocuk cıvıltısı duyulmaz olmuştu.

Karı-koca, o anda hemen hiç konuşmadan anlaşmış gibiydiler. Korunmaya muhtaç bir çocuğu yanlarına alıp, yetiştirmeye çalışacaklardı. Akşam sofrada meseleyi çocuklara açtılar. Haber sevinçle karşılandı. O günden itibaren Yaşargiller hep birden eve gelecek olan yeni kardeşi beklemeye koyuldular.

Küçük Mehmetin gelişi ne pek çabuk, ne de kolay oldu. Sosyal Hizmetler Koruyucu Aile Programı Şube Müdürü psikolog Meliha Danışman, yerleştirme memura öğretmen Gülfer Teper ve çocuk mütehassısı doktor Latife İnce, meseleyi enine boyuna tetkik ederek, üzerinde titizlikle çalıştılar. İlk Önce, aileye uygun çocuğu aradılar. Bir yandan, ailenin bu işin üstesinden gelip gelemiyeceği tetkik edilirken, bir yandan da çocuğun muayeneleri yapıldı, dosyalar tanzim edildi ve nihayet çocukla aile arasında kaynaşma temin edildi. Mehmet, Cebecideki evin kapısını çaldığı zaman yeni ailesini çoktan benimsemiş bulunuyordu.

Küçük Mehmetin evde en çok sevdiği saat, babası ve kardeşleriyle güreş ettiği saattir. Hiç sevmediği saat ise, öğle uykusu saatidir. Ama, rahat rahat uyumaktadır. Kendisini sık sık yoklayan yerleştirme, memuru Gülfer Teper, birgün o uyurken odasına girmişti. Baktı, ki Mehmet iki ranzalı yeni bir çocuk karyolasında yatmaktadır. Merak etti ve Cenan Yaşargile bakarak şakalaştı:

"— Ne o, yoksa yeni bir çocuk daha mı alıyorsunuz?"

Genç kadın birden ciddileşti:

(Ankara 4. Sulh Ceza Mahkemesi eliyle aldığımız tekziptir)

MEC

Muanız ın 25 Aralık 19
61 tarihli sayısında T.K.B. Cakalı
Basın toplantısı altında hakikat-

Hayır diyemeyiz

Jale CANDAN

Yılbaşını geçirecek parası olmadığını söyliyen Mardin milletvekili Aybar, yılbaşında evinden çıkmadı. Birçok vatandaşlar da Aybar gibi, yılbaşını evlerinde geçirdiler. Yeni yılla beraber Türkiyede yeni bir devre de böylece başlamış olda. önemli olan elbette ki, şahısların yılbaşını evlerinde veya eğlence yerlerinde geçirmeleri değildir. Bu, nihayet, şaka olarak dillerde dolaşan pek sembolik bir ölçüdür. Önemli olan, milletvekili maaşlarına zam talebinin memlekette yarattığı hava ve bunun sonucudur. Bu zam talebini halk kütleleri öylesine şiddetli bir tepki ile karşılamışlar, politik ayrılıklar bir anda öylesine erimiş ve millet öylesine tek vücut halinde hareket etmiştir ki, hükümet, ferağata dayanan yeni iktisadi politikasını halka benimsetmenin en müsait psikolojik ortamını bulmuş ve bu fırsatı kaçırmamıştır. Özellikle, Devlet Bakam Turhan Feyzioğlu, muhtelif demeçleriyle bize şu hakikat) anlatmış bulunuyor: Milli geliri arttırmadan herhangi bir şekilde, herhangi bir zümrenin lehine zamma gitmek, bütçe açığını karşılıksız para basma yolu ile Kapatma zaruretini doğuracaktır. Bu da, memleketi yeni bir enflâsyona ve çaresiz bir yeni derde sürükleyecektir. Yaşayabilmek, . kısacası var olabilmek için milli gelirimizi yatırımlarla arttırmak zorundayız. Nüfusumuz artmaktadır ve bugün artan nüfusumuzun ancak % 1,5 u sanayi gidebilmekte, gerisi işsiz kalmaktadır. Toplum için işsiz adam, dar gelirliden çok daha tehlikelidir.

İşte bu durumu düzeltebilmenin tek yolu, bugün için çetin görünen, fakat yarını kurtaracak olan hükümet programım derhal tatbik etmektir. Programı şöyle özetlemek mümkündür; Para kasmamak, bir yanda bütçede tasarrufa giderken bir yandan verimli ve plânlı yatıranlara milli gelirin hiç olmazsa onda birini yatırmak...

Bugün bize gösterilen yol, bu yoldur. Ne mebusun maaşı artacaktır, ne de memur bu yıl beklediği % 15'lere kavuşabilecektir. Birbirini doğuracak olan zam taleplerine böylece set çekilecek, milli gelirin arttırılmasına elbirliğiyle çalışılacaktır. Programın başarı kazanması için hiç şüphe yok ki milletin hükümete yardımcı olması, onu anlamam» onu manen desteklemesi şarttır.

İkinci Dünya Harbinden sonra birçok Avrupa memleketleri bugün bizim karşılaştığımız meselelerle karşılaşmışlar ve ancak hükümetle halk arasındaki işbirliği sayesinde vartayı atlatabilmişlerdir. Çok defa söylenmiş olmakla beraber, hatırlamakta fayda vardır. Mesela İngilterede, kömürünü dışarıya satıp milli gelirini arttırmak için başta Kral ailesi olduğu halde halk, kışları soğuktan titreşmiştir. Sosyal faaliyetler durmamış, fakat gururlu lordlar ve zengin leydiler uzun bir süre, gümüş servis takımlarında, misafirlerine kuru bisküvi ikram etmekle yetinmişler, ne yamalı ayakkabılarından, ne de iplikle tutulmuş kaçık çoraplarından utanmak akıllarına gelmiştir.

Bugün, öyle anlaşılıyor ki, hepimiz teker teker, bizden âdil ölçüler dahilinde istenilen fedakârlıklara göğüs germek durumundayız. Bu, bize yarını kazandıracak, bize var olmak imkânını verecekse, buna elbette ki hayır diyemeyiz.

le asla ilgisi olmıyan haberin yayınlandığını üzülerek gördüm.

Hakikat şudur: Ankara Vilâyetine 28/11/1961 tarihli müracaatım üzerine Vilâyetin 12/12/1961 gün ve 208 sayılı cevabi yazısında Türk Kadınlar Birliği tüzüğünün 23 üncü maddesi gereğince Günseli Özkaya'nın Başkanlığının Vilâyetçe kabul edilmiyeceği bildirilmiştir.

Basın toplantısında hazır bulunan emniyet memurları talebim üzerine, Sayın İçişleri Bakanı tarafından vazifelendirilmiş olup herhangi bir hadise sebebiyle davet edilmemiştir.

Basın toplantısındada tebarüz ettirdiğim veçhile haysiyet divanınca hiç bir tahkikat yapmadan ve müdafamı sormadan ihraç kararı vermiştir.

Bu itibarla umumi efkarı teşviş gayesine matuf bulunan yazıların hakikati tahrif suretila kaleme alınması ve bu arada şahısların şeref ve haysiyetlerini rencide edilmesini doğru bulmadığımdan basın kanunu hükümleri gereğince işbu yazımın takriben neşrini rica ederim.

Türk Kadınlar Birliği Müteşebbis
Genel Yönetim Kurulu eski
Başkanı
Feriha Öztürk

" Evet... Kocamla karar verdik, sizden bir çocuk daha istiyoruz. İnsanın, doğurduğu çocukları büyütmesi hakikaten zevkli birşeydir. Ama bu aynı zamanda bir mecburiyettir. Mecbur olmadan çocuk büyütmenin zevki ise, anlatılmaz birşeymiş. İşte bunun için bir çocuk daha almaya karar verdik. İkisi beraber büyür, bir çırpıda çıkar.'

Gülfer Teperin gözleri başarmıştı. Yeni karyolaya uzandı. Gelecek çocuğun şiltesi, küçük yastığı, basmadan örtüsü hazırdı bile...

Ankara

Türk Kadınlar Birliği

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında birgün, Türk Kadınlar Birliği Genel Merkezi yeniden basın mensupları nın ilgi merkezi oldu. Genel Merkat Yönetim Kurulu, teşkilâtı Ankarada bir toplantıya davet etmişti. Hem teşkilâtla irtibat sağlanıp genel kongrenin tarihi tespit edilecek, hem de Genel Merkez Yönetim Kurulundaki hâdiseli başkan değişimi olayı hakkında teşkilâta izahat verilip anlaşmazlıkların önüne geçilecekti. Bu konudaki dedikodulara da bir son verilmiş olacaktı. Soğuğa ve dar zamana rağmen 35 ilden 17'si bu davete icabet etmiş, 7 tanesi telgraf çekerek duruma vakıf olduklarım bildirmişlerdi.

17 ilden gelen il başkanları veya T. K. B. 11 temsilcileri iki gün başlarını kaldırmadan meseleleri incelediler ve bundan sonra Genel Merkez binasında bir basın toplantısı tertipliyerek bir bildiri yayınladılar. Bildiriyi Ordu İl Başkanı okudu. Teşkilât temsilcileri, T. K. B. deki son olayları incelemiş ve eski Başkan Feriha Öztürkün düşürülerek, başka bir arkadaşın başkanlığa getirilmesini usûle tamamiyle uygun bulmuşlardı. Eski Başkanın, Haysiyet Divanı kararı ile T. K. B. den ihracı ise, Haysiyet Divanıma yetkisi içinde idi ve İhraç olayı, mesele ortaya atüdığı takdirde, ancak kongrede münakaşa edilebilirdi.

Türk Kadınlar Birliği, genel kongresini Mayıs ayında yapacaktır. Çünkü İller kendi kongrelerini, tüzüğe göre ancak Nisan ayında yapabileceklerdir. Genel Kongreye yeni seçilen delegelerin gelmesi ise zarurıdir. Bu arada birlik tüzüğüne uygun şekilde kadın dâvaları ile de meşgul olacaktır.

Ordu İl Başkam bildiriyi okuduktan sonra, İzmit İl Başkanı, basın mensuplarının sorularını cevaplandırdı. Fakat dedikoduya kaçmama azmi bazı basın mensuplarını hayal kırıklığına uğratmışa benziyordu. Onlara genel kongreye kadar sabretmeleri defalarca rica edildi.

C E M İ Y E T

Gürsel Paşanın Yaveri:
"— Biz rahatladık... Ama, sıkılmağa başladık" diyor.
Eee, ne lazımsa yapın, sıkılmamak için.

*

Bayan Korur, insanların üzüntüsü ne üzülüp fazlaca harabolmamak için su formülü bulmuş: "Allah onu öyle yapmış. Acımak benim ne haddime!"
Çok güzel, çok manalı. Galiba Hükümet te vatandaşa karşı kendine göre bu zihniyeti güdüyor.

*

Mecliste, hanım milletvekilleri maddi-manevi yerlerini buldular artık, Ne aleyhte, ne de lehte parmak kaldırıyorlar. A. P. Grubunun yakınındaki koridorda çok güzel, çok rahat koltuklar var. Orada oturuyorlar ve kabul günü havası içinde, milletvekillerini kabul ediyorlar!..

*

T ürk Dil Kurumunun gazetecilerle tanışma kokteyli... Tahsin Banguoğlu Başkan...' Kokteylin ortalarına doğru bir nutuk veriyor. Çağataycaya benzeyen bir nutuk...
Birden çağataycadan cayıyor ve "27 Mayıs inkılâbı" diye arapçaya sapıyor.
"— Devrim diyeceksin, devrim" diye düzeltiyorlar.
Tahsin Banguoğlu yarım saat özür diliyor.
"— Biz eski kuşağız. Bizim kusurumuza bakılmaz. Ama, eğer siz yeni kuşaklar böyle kelimeleri kullanırsanız, o zaman affedilmez."
Zaten hiç bir alanda kimsenin, eski kuşakların kusuruna baktığı yok!

Tahsin Banguoğlu

Özürü kabahatinden büyük

*

Senatoya en devamlı üyeler M. B. K. üyeleri... Eksiksiz geliyorlar. Öbürleri hala devamlılığa alışamadılar. Fikirlerinde, kanaatlerinde bile...
M. B. K. üyeleri hem devam ediyorlar, hem de orduyu tutan kanun teklifleri toplamakla meşguller. Hem disiplin, hem sadakat bunun sonu... Bunun sonu?

"A ybar" yılbaşı kampanyası henüz sona ermiş değil.
Yakınlarından biri sunu söyledi:
"— Bu vaziyete geldikten sonra, ben olsam gönderilen havaleleri alırdım. Hem itibardan ol, hem paradan.. İşim mi yok?"
İşi mi yok?..

Kayseridekiler için gene "af"tan bahsediliyordu. Mahkûm hanımlarından biri:
"— Oldu ya af" dedi. "Hem de genel af. Bütün hanımlar, kocalarının ihtilâl vesilesiyle ortaya dökülen uçarılıklarım affettiler ya... Otursunsunlar yerlerinde, bir yiyip bin şükreksinler.. Bundan büyük af olur mu? Mükerrem Sorolun eski hanımı bile kendisini affetti." '

Adı Tirling'di. İngiliterede bir derginin tiyatro kritiğiydi. Dergi mühimdi galiba...
Bu zat, buraya geldi. Bir akşam tiyatro temsili seyretmek istedi. Ken disine derhal bilet falan temin, edildi ve adam tiyatroya birinci perdenin ortasında geldi, sokmadılar, ikinci perdeye kadar beklemesini söylediler. Yanındakiler hemen atıldılar:
"— Ecnebidir, ayıp.."
Sokmayan, ayıp mayıp dinlemedi:
"— Ecnebiyse, zamanında gelsin. Niye gecikmiş?" dedi.
"— Efendim, yoğurdu, bizim yolurdumuzu çok seviyormuş ta, otelde bir yoğurt yedi, sonra bir ikincisini istedi. Yoğurt bitmişti otelde. Dışarıya çıkıp aradık, ondan geç kaldı. Ecnebidir, kusuruna bakılmaz..."
Yoğurt sevdasından tiyatroya geç kalan münekkidin zaten hiç bir, ama hiç bir kusuruna bakılmaz!

İstanbul sosyetesi, nihayet bir eğlenceli muhakemeye kavuştu.

Reşit Egeli

Yanar - döner

Adnan Menderesin ilk "höt"ünde V. C. ne geçen, 27 Mayısın ilk boru sesinde soluğu gene C.H.P. İl dostları arasında alan -şimdi hangi telden çaldığı henüz belli değildir- Reşit E* geli, Milliyetin dedikodu yazarı Leyla Erduranın şikâyeti üzerine mahkeme huzuruna çıkarıldı. Leylâ Erduranın iddiası, kocası avdayken, bir dost toplantısında Reşit Egelinin "yazdıklarına muğber olarak" kendisine dille ve elle tecavüz etmiş -fena mânâda değil- olması. Kimin haklı, kimin haksız olduğu tabii adalet tarafından tesbit edilecek.
Ama, Leyla Erduranın "höt" demek kudretinden de, boru çalma marifetinden de mahrum olduğu muhakkak. Anlaşılan bazı kimseler, ancak bu seslerle teskin oluyorlar!

*

"Milliyet gazetesinden Türkan Türkerle Amerikan Haberler Bürosu Müdürü Jack Waters'ın karısı, geçenlerde kendi evlerinde verdikleri bir kokteyl partide yeni bir dernek kurdular: "Türk-Amerikan Dedikodu Derneği"... Kurucular her ayın l'inde buluşacaklar. Türkan Türker aylık İstanbul dedikodularını, Mrs. "Waters da Amerikalılara alt aylık dedikoduları anlatacak. İlk. randevu 1 Şubatta, Hiltonda.
Akla hemen şu soru geliyor: A. A. varken, böyle bir derneğe ne lüzum vardı?

*

Y- T. P. nin liderliği...
Evvela Sıddık Sami Onara teklif edilmişmiş. Sonra Kubalıya. Ondan sonra da Ekrem Alicana!..
Böyledir... Kime niyet, kime kısmet!.

T İ Y A T R O

Ankara

"Bisiklet"li piyes

Refik Erduranın bisikleti sağlam çıktı. Üzerine Cengiz Han gibi Ünlü ve "okkalı" bir kişiyi bindirdiği halde, İstanbulda hayli tekerlek çevirdikten senra İzmire uzandı. Şimdi oradan da kalktı, Ankaraya, Küçük Tiyatroya kadar geldi. Ama Küçük Tiyatro seyircileri sahnede ne Cengiz Hanı, ne de bisikletini bulabiliyorlarsa, kabahat Refik Erduranda değil, "şair sözü"ne inananlardadır.

Refik Erduranın "Cengiz Han"ı, bisikletiyle otomobillere, dolandırıcı hacılara meydan okuyan, yalısının penceresinden çifte ile karabatak vuran, hepsi de nikahlı karılarından üçüne karşısında susta durduran, dördüncüsünün karşısında da yelkenleri suya indiren, farfara bir piyes kahramanıdır.

Vaka, Medeni Kanunun kabuledilmek üzere olduğu günlerde, Cumhuriyetin ilk günlerinde geçmektedir. Bu ele avuca sığmaz, baskı altına girmez, dikbaşlı, bir hayli de sert asker, Milli Mücadeleden sonra emekliye ayrılmıştır. Vaktiyle düşman istilası korkusuyla, kendisine zorla ve yok pahasına satılmış, sonradan çok kıymetlenmiş bir çiftliği parça parça satarak İstanbuldaki "harem"inde paşalar gibi yaşamakta, borusunu bil diği gibi öttürmektedir.

Borusunu ötturemediği tek kişi, bu "harem" hayatına isyan eden, okumuş, gezmiş, görmüş, kadının yeni toplum hayatımızda alacağı yeri o zamandan sezmiş olan ikinci karısı Susandır.

Ev halkını titreten Cengiz Han ticaret ve para işlerine biç akıl erdiremediği için komşusu Hacı İbrahim efendi, ahlâk bakımından Suzana hiç benzemeyen kayınbiraderi züppe, kadın, içki ve kumar düşkünü Avninin de yardımıyla, onu soyup soğana çevirmekte gecikmiyecektir. Bereket versin Suzan vaktinde yetişecek, onu kuru tahta üzerinde kalmaktan kurtaracaktır. Kadınlık hak ve hürriyetlerini savunmak için bütün yalıyı isyana sürükleyen, acaip bulduğu fikirlerini, davranışlarını, hizmetçiyle uşağa okuyup yazma öğretmesini, yalının rıhtımından denize girip mayo ile güneş banyosu yapmasını bir türlü hazmedemediği -ama gerçekten sevdiği- ikinci karısı Suzan, onun kaba ve geri görünüşü altında bir çocuk kadar saf ve iyi taraflarını, gerçek sevgisini keşfetmekte gecikmemiştir. Cengiz Han, dört karısından birinin ölmesi, ikisinin de kaçmasıyla boşalan "hareminde, yıllardanberi kendisine yabancı kalan Suzanla nihayet anlaşacak, "birleşecek", biraz da tek kadınla medeni bir evlilik hayatının nimetlerini tadacaktır.

Yazarın başarısı

"Deli" ve "Bir Kilo Namus"tan sonra yazarın üçüncü piyesi olan "Cengiz Hanın Bisikleti", "Karayar Köprüsü" faciasını, "Büyük Jüstinyen" dramım ve "İkinci Baskı" komedisini içine alan altı köşeli aynanın en pürüzsüz, toplum hayatımızın belli bir intikal devresini gerçekleri ve gerçek kişileriyle en iyi yansıtan cephesi olarak belirmektedir. Refik Erduranın başarısı, herşeyden önce kahramanım, bütün özellikleriyle bir tarafı öbür tarafını tutan bir düşünce sistemi, bir dünya görüşü içinde işlemiş, ona bir karakter bütünlüğü vermiş olmasındadır.

Luigi

(1867 - 1936)

Tiyatrolarımız, sahnelerimiz çoğaldı ama, dünya tiyatrolarıyla olan ilgimiz, Batı sahnelerinin çiçeği burnunda, en "gişelik" piyeslerini hemen tercüme ettirip oynamaktan pek ileri gidemedi. Ankara Devlet Tiyatrosuyla İstanbul Şehir Tiyatrosu fikir ve sanat değeri taşıyan ana eserleri repertuvarlarından eksik etmeseler, tiyatrolarımızın çoğunda "günün modası"nı seyretmekle yetineceğiz.

Halbuki "dünün değerleri"ni de sahneye çıkarmanın -faydası bir yana- bazan gerekli, aktüel bir tarafı olabilir. Kaldı ki bu değerler, zaman aşımına uğramıyacak kadar taze kalabilmişlerse, ölümsüzlüğün yolunu tutmuşlar, bugüne, yarına da kalmışlar demektir. Onları ele almanın gerekli, aktüel tarafı ise dünya ve toplum olaylarının yorumunda yaratabilecekleri faydalı tesirler kadar, doğumlarının, ölümlerinin dünyaca anılan bellibaşlı yıldönümlerini kaçırmamakla da sağlanabilir. Tiyatromuz buna benzer fırsatları geçmişte kaçırmamış, Goethenin, Sebillerin 200., Goldoni'nin 250. doğum yıldönümlerini kutlama törenlerine, eserlerini yeniden sahneye koyarak katılmıştı.

Şimdi böyle bir fırsat, günümüzün tiyatrosuna yeni ufuklar açmış olan Pirandello ile kaçırılmak üzeredir. Hatta kaçırılmıştır bile... 1936 da ölen ünlü tiyatro yazarının 25. ölüm yıldönümü, bu mevsim başı, bütün dünyada analdı. Hatta İtalyanlar, Ekim başlarında, Venedikte bir "Milletlerarası Pirandello İncelemeleri Kongresi" topladılar

Pirandello'nun kızı, torunu ve -ölümünden sonra sahneden çekilen- Madam Marta Abba'nın, önemli piyeslerini yaratmış olan Luigi Almirante -"Altı Kişi Yazarını Arıyor", Wanda Capodaglio- "IV. Henri"- gibi tanınmış sanatçıların ve 100 e yakın İtalyan ve yabana sanat ve edebiyat adamının, tiyatro araştırıcısının, piyes yazarının katıldığı bu milletlerarası kongrede ünlü yazarın şahsiyeti ve e» serleri, İtalyada ve İtalya dışındaki tesirleri, medeni dünyada uyandırdığı çeşitli yankılar, vesikaların ve şehadetlerin ışığı altında incelendi. Gölgede kalmış bazı gerçekler de aydınlığa çıkarıldı. Bunların en önemlilerinden biri, Prandello'nun edebi hüviyetini, roman ve hikâyede kuvvetle beliren "narrateur"lüğünü körletmek korkusuyla tiyatroya ürkerek bir çeşit direnme ile başladığıdır. İkincisi de ilk oyunlarını İtalyada güçlükle oynattığı, bunların gerek oyuncular, gerek seyirciler tarafından beğenilmediği yolundaki söylentilerin doğru olmadığıdır. Piyesleri İtalyada birçok tartışmalara, itirazlara yol açmış, ama hepsi de tiyatrolar, sanatçılar tarafından kapışılmış, hepsi birkaç defa sahneye konulmuş, gezici topluluklar tarafından bütün İtalyada başarıyla oynanmıştır.

Pirandello'nun İtalya dışında kazandığı büyük başarılar ve yarattığı geniş tesirler ise Prof. Battaglia -Fransa- Wolfgang Drewg -Almanya-, Bernard Dot -Fransa- Frederick May -İngiltere- gibi araştırıcıların bildirilerinde açıklanmış, bu tesirlerin günümüze kadar uzandığı görülmüştür. Diego Fabri'nin dediği gibi "dünya tiyatrosunda bir yaprak gösterilemez ki Pirandello'nun soluğuyla sarsılmadan düşmüş olsun."

Pirandello'nun ve eserlerinin Amerika Birleşik Devletlerinden, Brezilyadan Belçika, Hollanda, Macaristan, Bulgaristan, Yunanistan ve Arap memleketlerine kadar İtalya dışında uyandırdığı yankıların vs

Cengiz Harun etrafını çeviren ki--lerden, eserin kadın kahramanı denilebilecek Suzan için de aynı şeyler söylenebilir. Yazarın asıl duyurmak istediği problemi, kadının insan olarak sahibolması gereken tam hürriyeti, toplum ve aile hayatındaki gerçek yerini, gerçek ödevlerini yerli yerinde birkaç kısa replik içinde yazar adına savunan Suzan, Cengiz Hanların soyu kolay kolay tükenmeyen bütün Anadoluda, bütün Anadolu kadınları için Atatürk devrimlerinin bir sembolü sayılsa yeridir.

Öbür roller, onlar da çok iyi işlenmiştir. En küçük hizmetçi, uşak rolünden Cengiz Hanın ilk yaşlı hanımına, görgüsüz ve oynak bir kenar dilberi olan üçüncü hanımına, öfke ve inat yüzünden nikâhlayıverdiği dördüncü hanımı, evlatlık Emineye, pısırık ve kılıbık gençlik arkadaşı avukat Zekiye, züppe ve alkolik kayınbiraderi Avniye, para ve şehvet düşkünü softa Hacı İbrahime varıncıya kadar...

Buna rağmen, kortu ve karakter bütünlüğünü bozmayan, tersine, esere havasını kazandıran "İnce işlenmiş, sık dokunmuş" bir diyalog, sağlam bir teknik içinde ustaca yürütülmüş bir vaka, seyirciyi kahkahalarla güldüren ve yer yer duygu tellerinde titreşimler yapan nükte ve replikler katılacak olursa Refik Erduranın "dört başı mâmur" bir sonuca nasıl ulaştığı kolayca anlaşılır.

Sahnedeki oyun

"Cengiz Hanın Bisikleti", Küçük Tiyatroda, ne yazık ki iyi şartlar altında oynanmamaktadır. Buna, rol dağıtımının isabetli olmayışı kadar, reji yorumunun komik unsurlar üzerinde fazla durmuş, buna karşılık fikir ve duygu yönü üzerinde lüzumu kadar durmamış olması örnek gösterilebilir. Ragıp Haykır, Turgut Zaimin güzel dekoru -ve isabetsiz kostümleri- içinde, seyirciyi sadece güldürmek istemiş, bunda da muvaffak olmuştur.

Temsil ve icra, önce eserin iki kahramanı olan Cengizle Suzanda aksamaktadır. Cengizi oynayan Tekin Akmansoy, posbıyığına, makyajına rağmen böyle bir rol için genç, sanat mizacı bakımından da hafif kalmaktadır. Rejinin güldürmeye yönelen gayretleri de bu hafifliği arttırmaktadır. Oysa ki rol ne kadar ağır, ciddi, oturaklı oynanırsa, komik unsur o kadar iyi belirecektir. Cengiz Han her yaptığım, her söylediğini ciddi ciddi yapan, söyleyen bir kişidir. Bütün komikliği de ciddiliğindedir. Suzanı oynayan Handan Urana gelince, birçok rollerde büyük başarılarına hayranlık duyulan bu sanatçı hakkında, bu sefer, Tekin Akmansoy için başta söylenilenlerin aksini söylemek gerekmektedir.

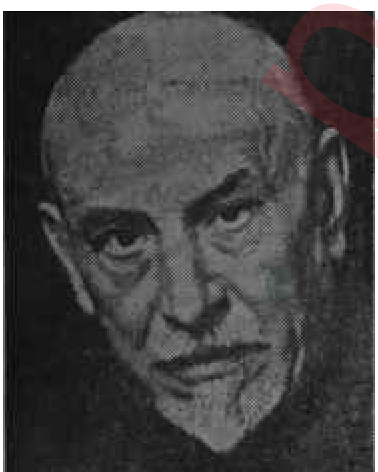
Öbür önemli rollerden Cengiz Hanın ilk hanımı, yaşlıbaşlı Pakize hanımda Oya Sensev okul temsillerinde yaşlı hanım rollerine çıkarılan bir son sınıf öğrencisini andırmaktadır. Suzanı gördükten-sonra kılığım kıyafetini değiştirmekte gösterdiği hızla kocasının en yakın arkadaşına kaçmakta, bir yandan da kocasının kayınbiraderiyle oynaşmakta gecikmiyen üçüncü hanım Gülde Meral Gözendor, Hacı İbrahimde de Turgut okutman yapmacıklı, gerçeklik duygusundan yoksun bir oyunla o canım rollerine kıymaktadırlar.

Cengizin arkadaşı avukat Zekide Ejder Akışık, kayınbiraderi Avnide de Yalın Tolga, güzel ve isabetli kompozisyonları, rahat ve tabii oyunlarıyla yazarın çizdiği portrelere en uygun tipleri canlandırmaktadırlar.

Pirandello

Lûtfi *AY*

tesirlerin ortaya konulduğu bu kongrede Türkiyedeki yankı ve tesirlerinden söz etmek benden istenmişti. Bu vesileyle Türk seyircisinin ilk defa 1927 de, İstanbul Şehir Tiyatrosunun sahneye koyduğu -ve ancak bir hafta oynayabildiği- "Altı Kişi Yazarını Arıyor"la tanımış olduğa Pirandello için, son yıllarda Devlet Tiyatrosunun ve en son, 1960 da, gene İstanbul Şehir Tiyatrosunun sahneye koyup oynadığı "TV. Henri" ve "Çıplakları Giydirmek" gibi bu sefer aylarca afişte kalan- eserlerinden sonra, otuz yılda yavaş yavaş, ama şuurlu bir şekilde geliştirdiği ilgiyi belirtmek zevkli bir vazife oldu. Pirandello'nun bizdeki tesirlerine gelince, tiyatro yazarlığımızın henüz gelişme halinde olduğu düşünülürse, elle tutulur bir "tesir"den sözetmek kolay değildi. Bununla beraber Sabahattin Kudret Aksalın "Şakacı", Haldun Tanerin "Lütfen Dokunmayın..." piyesleri dolayısıyla tenkidin böy--e bir tesire dokunmuş olduğuna işaret etmeyi de ihmal edemezdim. Pirandello'nun bizde yapılan tercümeleri, oynanan piyesleri, bunla ra seyircimizin otuz yıl içinde gitgide artan ilgisi de kongreye, ayrı bir yazı konusu olacak şekilde, bildirildi.

Luigi Pirandello
Bir temel taşı

Şimdi bütün dileğim, hiç değilse ödenekli tiyatrolarımızın, Pirandello'nun hatırasını anma hareketine, bu mevsim sona ermeden, eserlerinden birini yeniden sahneye koyarak katılmalarıdır. İstanbul Şehir Tiyatrosu mevsim başında "Size öyle Geliyorsa..." sını ilân etti, ama henüz oynamadı. Devlet Tiyatrosu ise, repertuvarı tümüyle ilân edilmediği için, bu konuda ne düşünüyor, bilmiyoruz. Ama 1955 de sahneye koyduğu ve Küçük Tiyatroda lâyık olduğu geniş ilgiyi göremediği bilmen "IV. Henri"yi, bu sefer Büyük Tiyatroda, yeniden sahneye çıkarsa ne iyi olacaktır. Venedik Kongresi şerefine aynı eseri Fenice'de oynamıya gelen Milanonun ünlü "Piccolo" tiyatrosundan gördükten, sonra, başrolün bizde çok iyi oynandığına büsbütün inandığım için böyle bir dilekte bulunuyorum.

Zaruri bir cevap: *Genç bir eleştirmeci, eskilerin pek bilinen -ve kendisine hiç yakışmıyan- bir usûlüne başvurarak benim, kendisini asla hedef tutmıyan, geçen yazımdan işine gelecek şekilde parçalar almış, ULUS'ta bize uzun uzun tenkid dersi veriyor. Teşekkür ederiz. Aslında, bazı hükümlerinde yalnız kalmış olmanın sıkıntısıyla, teselliyi Bernard Shaw'ların, Brooks Atkinson'ların katında yer almakta buluyor. Tebrik ederiz. Bu sayfalarda, buyrukları üzerinde durmaktan daha önemlice ödevlerimiz olduğu için pek hoşlandığı kişisel tartışmalarıyla kendisini başbaşa bırakacağız.* L. A.

S A N A T

Haberler

"Verelik dedik"

Meydan Sahnesinde oynanmaya başlayan "Zafer Madalyası"nda oynıyan' oyuncuların hemen hepsi -Çetin Köroğlu hariç amatör gençler. Bunlardan, çavuş Dolan rolündeki Tunca Yönderin adı, tiyatronun dergisinde Tuncer Yönder olarak çıkmış. Bu yüzden genç oyuncu üzülüp duruyor. Oyun hakkında çıkan yazılarda da, başarılı bir oyuncu olarak kendisinden söz açılıyor ama, eleştirmeciler adının Tunca olduğunu bilmedikleri için Tuncer diye yazıyorlar.

Geçen akşamki oyunda Tunca Yönderin bir dil sürçmesi oldu. Üsteğmen Roberts'a mürettebatın hazır

Edip Cansever
Acı bahriyeli

ladığı palmiye madalyasının verilmesi sahnesinde Çavuş Dolan konuşuyor ve diyor ki:

"— Üsteğmenim düşündük, taşındık, bu madalyayı size verelim dedik."

Yönder, bir dil sürçmesiyle "verelim dedik" i "verelik dedik" şeklinde söyledi. Sahnedeki oyuncular gülmemek için kendilerini zor tuttular. Sahne gerisinde uzun süre bu "verelik dedik" bir takılma sebebi oldu. Ertesi akşam, tayfalar çavuş Dolana yeniden takılmaya başladılar.

"— Nasıl çavuş, verelik dedik, ha?"

Tunca Yönder, gerçi bu takılmalara kızmıyordu ama, yeniden bir dil sürçmesinden kendisini kurtarması için durup dinlenmeden "verelim dedik, verelim dedik, verelim dedik" diye bu iki kelimeyi tekrarlıyordu. Oyun başladı, sıra madalya verme sahnesine geldi. Sahne gerisindekiler büyük bir dikkat ve heyecanla Tunca Yönderin sözlerini izlemeye başladılar. Yönder, malûm cümleye gelince konuşmasını yavaşlattı, kelimeleri tane tane söylemeye başladı:

"— Üsteğmenim, bunu size.."

Dedi, durdu. Sonra kelimelerin üzerine basa basa, özene bezene devam etti:

"— Verelik dedik!"

Tunca Yönder, şimdi kurtuluş çaresini cümleyi başka türlü kurmakta buluyor. Bakalım nasıl söyliyecek?

Nerde Antigone?

Şair Edip Cansever geçen yılın son günlerinde yeni bir şiir kitabı çıkardı. Adı "Nerde Antigone?". Yeditepe Yayınları arasında, Said Madenin orijinal bir kapak kompozisyonuyla yayınlanan kitap, herhalde sanat çevrelerinde yakın bir ilgiyle karşılanacaktır. Cansever, hemen hemen her iki yılda bir, bir şiir kitabı yayınlıyabilmektedir. Bu da şairin düzenli çalıştığını gösteriyor. Bundan önce yayınlanan Dirlik Düzenlik, Yerçekimli Karanfil, Umutsuzlar Parkı, Petrol adlı şiir kitaplarıyla Türk şiirine yeni sesler katan Cansever, "Nerde Antigone? "siyle de daha değişik bir huva içinde görünmektedir.

Son kitabın baskıya verildiği sırada, Canseverle yayıncı Hüsamettin Bozoku görenler soruyorlardı:

"— Nerde Antigone?."

Bozok cevap veriyordu

"— Dizgide.."

"— Nerde Antigone?"

"— Baskıda.."

"—- Nerde Antigone?"

"— Ciltleniyor.."

"— Nerde Antigone?*

Cansever sonunda kesin cevabı verdi:

"Dizdik, bastık, ciltledik. Şimdi piyasada.. Parayı veren düdüğü çalıyor!"

Miğde ile sanat

Suut Kemal Yetkinin Türk Dili dergisinde yayınlanan "Akımcılık" adlı yazısı, özellikle ve hâlâ. İkinci Yeni türküsü söylemeye çalışan genç sanatçı çevrelerinde büyük tepkiyle karşılaştı.

Edip Cansever, bu gençlere yeni bir ad bulmuş: "Yeni yetme."

Şimdi bu ad, İstanbulda hızla yayılıyor, tutunuyor.

Yetkinin yazısına en sert tepkiler, öfkeli gençlerin yayınlamaya başladıkları "Değişim" dergisinden geldi. Bu derginin ikinci sayısında Sezer Tansuğun "dehşetli müthiş" bir yazısı vardı, öyle öfkelenmiş, öyle öfkelenmiş ki, yazıyı okurken, yazarın gözlerinin fıldır fıldır döndüğünü görebiliyorsunuz. Tansug, yazısının bir yerinde: "Ben bu Suut Kemal Yetkinle, bu Salâh Birselle oturup bir masada yemek yemem.." gibi bir cümle de söylüyor. Suut Kemalle, Salâh Birselle yemek yemek pek küçültülmüş Sezer Tansuğu!.

Yazıyı okuyan sanatçılardan biri, yanındaki arkadaşına döndü ve şunları söyledi:

"— Bu Sezer Tansuğu tanır mısın sen? Bu delikanlının sanat anlayışı miğdesinden mi geçiyor ?"

Fil Reklam • Tel.: 22 38 34
Dünyada 5 milyon okuyucusu olan
TEN TEN'in
EN YENİ VE SON SERÜVENLERİ
Yumruğu kuvvetli, keskin nişancı
JERRY SPRING
ve arkadaşı tilki kadar kurnaz
PANÇO'NUN serüvenleri
10 Ocak
Çarşamba günü
Büyük, küçük
Herkesin dergisi
ARKADAŞ'ta..
KARACA YAYINEVİ Türkocağı Cad. Gürsoy Han 21 - 22 Cağaloğlu - İSTANBUL

S İ N E M A

J. Lemmon ve E. Kovacs "Cazibeli kadın"da

Okus mokus fokus

Filmler

"Cazibeli Kadın"

Hollywood sinemasının orta Kuşak rejisörleri arasında komedi türündeki orta karar bir başarıyı sürdüren. Richard Ouine'nin filmi "Bell, Book And Candle - Cazibeli Kadın", yazar John Van Druten'in bir tiyatro oyunundan sinemaya uygulanmıştır ve fanteziyi, uydurma - veya yakıştırma - bir gerçekle bağdaştırmaya çalışmaktadır. Quine'in filmi, daha çok Rene Clair'in 1942lerde A.B. D, nde Fredric March ve Verpnica Laka ile birlikte çevirdiği "I Married A Witch ..Bir Büyücüyle Evlendim"indeki espriyi sürdürmektedir. Konu benzerliğinin de getirip ortaya koyduğu zorluğu Quine, oyuncularının -James Stewart, Kim Novak, Jack Lemmon, Ernie Kovacs, Elsa Lanchester ve Hermione Gingold - iyi oyunlarına dayanarak üstesinden gelmeyi denemektedir. Bu deneme, rejisörünü bir yere kadar "iyi" ye götürebiliyor. Fakat herşeyden önce bir tiyatro uygulamasına gidiş, Ouine'nin gereği kadar konunun geçtiği çevreyi büyütmesini, bir takım yardımcı faktörleri filme katmasını engellemektedir.

Hikâye, bir yayınevi sahibi olan Henderson -J. Stewart - ile, ayni binada komşusu bulunan ve gizli kuvvetlere sahip üç kişilik bir aile arasında geçmektedir. Aile, iptidai Afrika sanatına ait çeşitli eserlerin satıcılığını yapan Gillian -K. Novak -, bir gece klübünün orkestrasında çalışan Nicky - J. Lemmon- ve teyzeleri Quiennie - E. Lanchester - den kuruludur. Sinemada yıllardan bari westernler hariç, hep ayni tipi canlandırıp sürdüren - biraz bönlüğe kaçan saflıkta, direnme gücü olmayan, olayların akışına kendini kaptırmış giden bir tip - James Stewart, "Cazibeli Kadın"ın Henderson'unda da bilinen bu klişe tipinin dışında değildir. Bu tür bir tipi iyiden iyiye şaşırtacak ve gerçeklere karşı olan küçük gücünü de silip süpürtecek bir oluş, "Cazibeli Kadın'ın ana trüğüdür: Büyücülük! Gizli kuvvetlere sahip ailenin arasına rastgele giren Henderson, hikâye belirli bir akışa yöneldikten sonra daha da zavallılaştırılmak tadır. Bir işaretiyle lâmbaları söndüren erkek kardeş, anahtarsız kapılan açan, telefonları bir bakışıyla bozan teyze, Henderson'u aptala çevirmektedirler. Henderson'un tutulduğu Gillian'da acayip Siyam kedisiyle rakibesini eler ve erkeği kendine âşık eder. Henderson o küçük direnme gücüyle oluşa karşı çıkmaya kalkar. Araya, büyücüleri bilmediği, görmediği halde onlarla ilgili ve satış rekoru kıran bir kitabın yazarı -E. Kovacs - da katılınca, Henderson, savaşı bırakır ve mağlûbiyeti kabul eder.

Hikâyenin ilgi çekici bir yanı olmadığı gibi, Quine'nin de herhangi bir iddiası yoktur. Konunun verdiği değişikliği film içinde dilediği kadar • istismar etmekte ve komik unsurunu da bunun üzerine kurmaktadır. Van Druten'in alayına, Henderson'un oyuncaklaşmasına bazan katılmakta, bazan seyirci kalmaktadır. Filmin en başarılı kişileri, yazar Sidney Rehlitch'deki genç komedyen Ernie Kovacs, büyücü teyzede Elsa Lanchester ve M. de Passa'da Hermione Ginfold'tur. Senaryo yazarı Daniel Taradash'ın - Zinnemann'ın "From Here To Eternity - İnsanlar Yaşadıkça"sının senaryo yazan - Van Druten'in oyunundan yaptığı başarılı uygulama, Quine'nin filmini çokluk tiyatro "kokmak" tan da kurtarmaktadır.

SABAH AKŞAM HERGÜN

İstanbul - Ankara - Konya - Mersin - Adana - İskenderun - Gaziantep ve Ankara - Kayseri

İstanbul Tel : 222446, 360333, 431035, 495928

Ankara Tel : 126000, 127777

Kayseri Tel : 1114

Konya Tel : 1769

Mersin Tel : 1671, 1442

Adana Tel : 4399

İskenderun Tel : 1670

Gaziantep Tel : 1775

AKİS - 310